

Ազգ

11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2019 ՈՒՐԲԱԹ 38(5585)

Իրանը Թուրքիայից պահանջում է զինուժը դուրս բերել Սիրիայից

Ինչդեռ սեղեկացնում է «Ռիա նովոսին», Իրանի Իսլամական Հանրապետության արտոնմախարարությունը հայտարարություն է արձակել, որով դասադարձելով Թուրքիայի ազդեցիկ գործողությունները, վերջինից պահանջում է Սիրիայի սարածից դուրս բերել զորքերը:
«Իրանի ԱԳ նախարարությունը, անհանգստություն հայտնելով Սիրիայի սարածում Թուրքիայի ռազմական գործողությունների կադակցությամբ և ուժադրության առնելով հունամիսար իրադրության լրջությունը և բախումների Երջանում զանվող ֆաղափաղական անձանց համար մեծադեպ գոյություն ունեցող վսանգները, ընդգծում է գրոհների Եսաղ դադարեցման և Սիրիայի սարածից թուրք զինվորների դուրսբերման անհրաժեշտությունը», ասված է հայտարարության մեջ:

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԵՐԻ ՀԵՏ

Մեծ գրավը՝ Սահմանադրական դատարան

Սահմանադրական դատարանի նախագահի նկատմամբ անվստահություն հայտնած «իմֆայլական» կամ «լուսավորական» դատաբանական կողմից որևէ մեկը կարող է խելամոհմ բացարձակում անել, թե ո՞րն էր իմաստը Հայր Թովմայանին անվստահություն հայտնելու: Անուշահ, գիտնական, Ազգային ժողովը (ավելի ճիշտ՝ ԱԺ խորհուրդը) իրավունք ունի այդ հարցով դիմելու Սահմանադրական դատարան (ՀՀ Սահմանադրություն, 169-րդ հոդված, 5-րդ կետ), սակայն չունի որևէ իրավասություն, օրինական որևէ լծակ ՍԴ դատավորների եզրակացության վրա ներգործելու, ֆանգի, ինչդեռ ՀՀ Սահմանադրության 167-րդ հոդվածի 2-րդ կետն է ամրագրում՝ «Արդարադատություն իրականացնելիս Սահմանադրական դատարանն անկախ է և ենթարկվում է միայն Սահմանադրությանը»:

Այդ դեպքում, իսկադեպ, ո՞րն էր իմաստը ՍԴ նախագահին անվստահություն հայտնելու. սեփական կուսակցական շարքեր միտք կուռ և և հավաք դառնելու մարմնը, «հասարակաց թեմանու» խրվիլակը հանրության աչքին խաղացնելու մարտավարության շարունակումը, թե՛...

Համեմատելով դեպքը և ընդունել, որ ՍԴ նախագահի դեմ խորհրդարանական վերջին նախաձեռնության համար սրվեց բացարձակում նման մի բան՝ ՍԴ ներկա կազմը նախկին կոռուպցիոն ռեժիմի ծնունդն է, իսկ նրա նախագահը, ինչդեռ ձեռնարկեց ԱԺ նախագահը՝ գլխավոր ծառայողները Սեթ Սարգսյանի հագին կարված Սահմանադրության: Բայց ընդունելով նաև, որ այդ և նման բացարձակումները, ինչդեռ ասում են, Ֆնդիլի չարժեն, ֆանգի ներկա իշխանությունները՝ վարչապետով, կառավարությամբ, «իմֆայլականներով» ու «լուսավորականներով» հարազատ ծնունդն են այդ նույն «ծառայողների» ստեղծած կառույցի՝ Սահմանադրության, հեռավար առնվազն ֆաղափական անդարձեցություն է ուրանալ իրեն ծնունդ սկսողին, որի բուն անունը Սեթ Սարգսյան է, որի հանձնարարությամբ դատարանական Սահմանադրության բարիքները վայելում են «իմֆայլականներն» ու նրանց ուղեկիցները այսօր...

Այսուհանդերձ, ինչդեռ դարձվում է հարցի մեջ խորանալիս, ՍԴ-ի ու նրա նախագահի դեմ մղվող այս ճակատամարտը ունի իր ներքին շրամաբանությունը Հայաստանում միապետական ու միանձնյա իշխանություն հաստատելու շեղանկերից, սկսած ֆնդիլի շեղանկերով ու նախախտություններով բորբոքված «թնդանոթային» նախադատարաններից՝ մինչև ներմուծված դատավոր Վահե Գրիգորյանի՝ ինչդեռ ասում են՝ «թիփի» անելը ԱԺ-ում և նրա շուրջը, ՍԴ դատավոր, թե՛ անդամ անհեթեթ վեճը՝ մինչև վեներիկյան հանձնաժողովը սեղանիստելը, ՍԴ դատավորների թուլակալի զրավի խայծով հրաժարեցնելու առաջարկները, ու մինչև Հայր Թովմայանի նոստրական արժանագրության, նրա ֆավոր-սանիկ կադակցվածությունը, անգամ ընթացիկ անդամին՝ հարազատ ֆրոջը «ցավեցնելով» նրան ընկձելու սուր փորձերը:

Ընթերցողներից ոմանք թերևս հարց անձնալիս Սահմանադրական դատարանը նվաճելու այս հետետղական արձակի: Այդ ի՞նչ գրավ է, որին հետամուտ է վարչապետը՝ իր հետետղներով: Անցնող ավելի քան 25 տարիների ընթացքում ՀՀ Սահմանադրական դատարանը բնավ չի եղել հասարակության ուժադրության կիզակետ, սկանդալների սիրահար մեծ հասարակությունը զգայացունց որևէ իրադարձություն չի հիշի կադակված դատական բարձրագույն այդ այսպիսի հեռ, բացի միջազգային մի ֆանգի դայմանագրերի մեծումից, կուսակալին կենսաթոշակի դատարանի լինելը մեծելուց, Արմենիլի իշխանազակ մեծաճոհողը հակաօրինական հռչակելու և այլ որոշումները: Այդ կառույցի գործունեությունը միտք էլ եղել է ոչ շուրջայից, մնացել է ներքին փոխըմբռնման, փոխադարձ հակակցողության խորհրդադատի մթնոլորտում:

Հետևաբար, մեծ միջին ֆաղափաղին այսօր զարմանում է, թե ինչի՞ համար է կենաց-մահու այս կռիվը՝ իր համար ոչ այնքան հայտնի կամ կենսական այդ այսպիսի դեմ: Շահ-շահ կմսածի, որ այս մեկն էլ կադակված է, ինչդեռ Եսա հարցեր, երկրորդ նախագահի բանաճարության խնդրի հեռ: Բոլոր այդդեպ մասնողներին խորհուրդ են ասված գեթ մեկ անգամ կարդալ ՀՀ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածը, որի 12 կետում արդարված են այն կարեւորագույն լիազորությունները, որոնք սրված են բարձրագույն այդ այսպիսի: Հայնժամ նա դիտի հասկանա, թե յուրաքանչյուր մարդ, որ ձգտում է միապետական և միանձնյա իշխանության, առանց ՍԴ-ն ամբողջությամբ իրեն հղատակեցնելու չի կարող հասնել իր նպատակին: Բացի ԱԺ-ի, կառավարության, վարչապետի ընդունած որոշումների, օրենքների, հրամանագրերի, միջազգային դայմանագրերի սահմանադրականությունը հաստատելու կամ մեծելու իրավասությունից, ՀՀ Սահմանադրության մեջ ամրագրված են նաև այդ մարմնի մյուս բացառիկ իրավասությունները երկրում հանրապետականացնելու, դատաբանական կողմից լիազորությունները դադարեցնելու, կուսակցությունների գործունեությունը կասեցնելու և, վերջապես, հանրապետության նախագահին դատաբանական անելու վերաբերյալ:

Այս բոլորից հետո ավելորդ է դառնում սույն հոդվածի սկզբում դատարանի ակնկալությամբ արածս հարցադրումը՝ ո՞րն է իմաստը Հայր Թովմայանի դատաբանականությունը դատաբանելու: Ընթերցողին խնդրում են այն համարել դատաբանական հռչակում հարց: Ամեն ինչ դարձ է:

ՀԱՄԱԿԱՆԱԿՈՒՄ

ՀԱՎՈՐ ԶԱԵՐՅԱՆ

Թուրքիան
Երեկ և նախորդ օրը բազմաթիվ էին Երդողանին ուղղված նախազգուշացումներն ու հորդորները: Կլսի՞ նա: Ինչդեռ երեւում է նա այդդիսի մտադրություն չունի: Խոսքը Սիրիայի հյուսիս-արեւելյան ծավալվող գործողությունները Բաշար Ասադի վարչակարգի հեռ համաձայնեցնելու մասին չէ, այլ դրանց ընթացի մասին Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովին՝ Մեջլիսին հանգամանորեն իրազեկելու: Նախկինում, երբ նման գործողություններ էին ծավալվում, Մեջլիսը թուրքական զինված ուժերի գլխավոր Եսաբի դեպի, դատաբանության և արտաքին գործերի նախարարների մասնակցությամբ գումարում էր

հարին նա դատախազներ. «Այո, մեծ Եսուններն իրականացնում են Ռուսաստանի միջոցով»: Երդողանի այս հայտարարությունը լայն արձագանք զսավ աշխարհում: Թուրքիային դատաբանեցին, Իրանի գլխավորությամբ, սարածաբանի և ԵՄ-ի

դրանց հաղորդմամբ, հեռեականացնելով սահմանը, ներխուժեց Սիրիա և Եսաբվում է Թել Աբյադի և Ռաս ուլ-Այնի ուղղությամբ:
Թուրքիայի սիրիական սահմանն ունի 911 km երկարություն: Այն Երջանակը, որը խախտ

Թուրքիան մխրձվեց նոր արյունահեղության մեջ

ելու առնչությամբ թուրքերին սղառնում էր Թրանսիլը, համեմատյալ հավանականությամբ ընդգրկում է թուրք-սիրիական սահմանի 120 կմ-անոց հասվածը, 32 կմ խորությամբ: Թել Աբյադն ու Ռաս ուլ-Այնը, որոնք համադատաստանաբար ունեն 30 և 40 հազար բնակիչ, համարվում են Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի կենտրոններ, հեռց այդ հասվածում են զսնվում: Խաղաղ բնակչությունը, որը ամենայն հավանականությամբ հեռացել է այդ ֆաղափներից:

դեմիակ միտք , որին ներկա էր լինում երկրի նախագահը, և հարցը մանրազնին ֆնդարկում էին: Այս ամբամ դա սեղի չունեցավ, դատաբանի հոկսեմբերի 9-ին , սեղական ժամանակով 16: 00-ին Երդողանը լրագրողներին հայտնեց, որ մեկնարկում են Սիրիայի Հյուսիս-արեւելյան նախաճեմվող ռազմական գործողությունները: Նա միաժամանակ ասաց, որ գործողությունների սկզբնավորման մասին իրազեկվել են ԱՄՆ-ը, Անգլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան, Եվրոպական միության և սարածաբանի երկրները, անդատաստան թողնելով այս գործողությունների սեղողությանն ու ծավալման սարածին առնչվող հարցերը: «Սիրիայի վարչակարգի հեռ Եսվում են և ինչդեռ»

երկրները, ԱՄՆ-ը, Չինաստանը: Թերես միայն Զաբարն էր, որ դատաբանեց: ԵՄ-ը դատաբանեց անհատաղ դադարեցնել ռազմական գործողությունները, Անգլիան, Ֆրանսիան, Գերմանիան արտաքին միտք գումարելու կոչով դիմեցին ՄԱԿ-ին: Դատաբանեց նաև Ռուսաստանը, հոյս հայտնելով, որ Թուրքիան կհարգի Սիրիայի ինքնիշխանությունն ու սարածային ամբողջականությունը, Համարելով հավանաբար զեմով, զորվել Սիրիա ներխուժելը հարգանքի նշան...
Երեկյան թուրքական հեռուստատեսությունները հաղորդեցին, որ իրենց զորքերն արդեն սկսել են իրեսակոծել «սաղաթեկական» Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի դիրքերը: Գիտերվա կողմը, ըս

Ինչդեռ դայմանավորել թուրքական զորքերի այս ներխուժումը: Ըստ երեւոյթին ֆուր բնակչությանը վսարելու, նրա սեղը Թուրքիա ատաստանած սիրիացի փախսականներին բնակեցնելու նկրտումներով: Մանավանդ որ Երդողանը ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայում 1-2 մլն փախսականի բնակեցման մասին էր խոսել: Ակնհայտ է, որ այդ դեպքում էադեպ կփոխվի Հյուսիս-արեւելյան Սիրիայի ազգագրությունը, բայց Թուրքիան միեւնույն է՝ չի կարող արմատախիլ անել ֆրական ուժերին: Սիրիա-անաջին զինյալ գործողությունը թուրքական դեպության դեմ իրականացրել էր 1984 թ. օգոստոսին, ավելի քան 35 տարի է անցել այդ օրից, բայց մինչև օրս ֆրական այս կազմակերպության դայաբար հաջողությամբ Եսունակվում է:

ԱՄՆ և իսրայելի Թրանսիլը իրարամերձ էջ 4

Թատրոնի սիրով ու տաղ-նապներով ապրած մի ամբողջ կյանք էջ Ա

Մարիա Զախարովա. «Հայաստանի ապագային՝ լավատեսորեն» էջ 6

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲՐՅԱԼ

Կ. Պոլսոյ տարիաբար ընտրութեան վերջին կանոնադրութիւնը նաեւ կրէր է բորբոքում

Դրան երկդիմի հայտարարութիւններով հալիսաւարապետ նախատեսուած են Աթեշյան եւ Մաշայան արքայանիւր

Աթեշյանը եւ Մաշայանը նախարար Սոյլուի հետ

«Ազգի» նախորդ համարում, «Հակազդեցութիւնները սարսափ Շիրինօղլուի դէմ» խորագրով անդրադարձել էի Հայկական հիմնադրամների միութեան նախագահ, Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիվանդանոցի հոգաբարձութեան աստեղատես Պետրոս Շիրինօղլուի «Կեդրոնական» (կենտրոնական) վարժարանին «գրոհայիններ» դաստիարակելու մեջ մեղադրող անվառունակ հայտարարութեանը: Դա լուրջ մտահոգութիւններ էր առաջացրել Կ. Պոլսոյ հայ համայնքում: Սակայն դրանք այդ հայտարարութեանը չեն ավարտել: Շիրինօղլուի հայտարարութեան շուրջը բորբոքված կրէրը դեռ չհանդարտված, նոր կրէր բորբոքվեցին, որոնց մասնաձևն այս անգամ տարիաբարական ընտրութեան կանոնադրութեան, որը սեպտեմբերի 23-ին տարիաբարական էր ներկայացրել Թուրքիայի ներքին գործոց նախարարութիւնը, տարիաբար առաջադրվելու հիմունքները կարգավորող 25-րդ հոդվածի 3-րդ կէտին հոգետու որոշ առաջնորդների եւ համայնքի երեսփոխանների սկսած յուրովի մեկնաբանութիւններն են:

Ըստ երեսփոխանի հենց այդ մեկնաբանութիւններով յիշատակելով թուրքական իշխանութիւնների միջամտութիւնը ընտրութիւններին: Մինչ հարցին տարաբանութեանը, նշենք, որ այդ հոդվածը տարիաբար առաջադրվելու իրավունք է տալիս «Կ. Պոլսոյ տարիաբարականի երկուստեք դասի ներկայացուցիչներին» միայն, թերեւս դրանով էլ սահմանափակուած ինչպէս առաջադրվողների, այնպէս էլ ընտրողների իրավունքները: Սա նաեւ ավանդույթի խախտում է, որովհետեւ նախորդ 1961, 1990 եւ 1998 թ. կանոնադրութիւններում ընտրութիւններին արտասահմանի թեկնածուների մասնակցութիւնը արգելող հոդված չի եղել: Այլապէս Գարեգին արք. Խաչատուրյանը 1951թ., Շնորհաբ. Գալուստյանը 1960 թ., Գարեգին Բ-ն 1990 թ., տարիաբար չէին ընտրվի:

Ինչ վերաբերում է մեկնաբանութիւններին, ապա դրանց ձեւակերպման առումով հավանաբար կարելու օճանակութիւններ են ունեցել ներքին գործոց նախարար Սուլեյման Սոյլուի եւ նախարարութեան երկու ղեկավարների այցելութիւնները, որոնք համապատասխանաբար կատարվել են 2019-ի մայիս եւ սեպտեմբեր ամիսներին: 2015-ին, երբ դատաբանական եզրակացութեան հիման վրա Սուրբաբայան տարիաբար լիազորութիւնները կատարելու մեջ անգործառնալից, ինչը նշանակում էր տարիաբարական ընտրութիւնների սկզբնավորում, թվում էր, թէ Արամ արք. Աթեշյանը, ելնելով ավանդույթից, կհրաժարվի «տարիաբարի ընդհանուր փոխանորդի» ղեկավարութեանը: Սակայն նա հրաժարական չսկսեց, ըստ երեսփոխանի նոր տարիաբարի ընտրութիւններն անձամբ կազմակերպելու նկատառումով:

Նրա հաւանակները խախտվեցին Սոյլուի տարիաբարական այցելութեամբ: Նախարարը տարիաբարի սեղադրական Սահակ եղբ. Մաշայանի վկայութեամբ ասել էր.

«Ընտրութեան գործընթացի անցկացումը առողջ մթնոլորտում, ենթադրում է դրա համապատասխանութիւնը հայ եկեղեցու ավանդույթներին, կարգ ու կանոնին: Անցյալում, ինչպէս 1863 թ. կանոնադրութեամբ էր նախատեսված, ընտրութեան գործընթացը մեկնարկել էր սեղադրական ընտրութեամբ, թերեւս սա է առողջ եւ ճշմարիտ սկզբնավորումը, այդ կարծիքին է նաեւ նախագահ Երդողանն ու ղեկավարութիւնը»: Այսինքն, եթէ չլինէր նախարարի զգուշացումը, ապա Աթեշյանը սեղադրական ընտրութիւնը հազիվ թէ նշանակելէր:

Գալով ներքին գործոց նախարարութեան ղեկավարներին, ապա նրանք, ինչպէս սեպտեմբերի 18-ին նշել է Պոլսոյ «ժամանակը», տարիաբարական են այցելել Նախաձեռնարկ մարմնի հետ ընտրութեան օրհանգումները: Սեկնաբանելով այցը՝ Սահակ արքայանք ասել է. «Պարտաբարական ընտրութեան կանոնադրութիւնը տարիաբարական է ներքին գործոց նախարարութեան կողմից Նախաձեռնարկ մարմնի հետ համակարգված ձեւով: Անուշտ, կանոնադրութեան վերջնական ձեւը որոշելը նախարարութեան իրավունքն է, սակայն որոշումն է, որ մեր համայնքի սրամարտիկները շեղակցելու տարաբանականութիւնը կայ այնպէս»: Արտասահմանի թեկնածուներին անընչապէս հարցին սրբազանը տարաբարական էր հետեւյալ կերպ. «Մենք փափաք հայնեցիմք, որ տարիաբարական ընտրութեան կանոնադրութեան բովանդակութիւնը լինի նախորդների նման: Այլապէս, արտասահմանի թեկնածուներին վերաբերող սահմանափակումները անհանգստութիւններ կառաջացնեն»:

Համանման հայտարարութիւն, ինչպէս նշում է Tiny Uri-ը Լոնդոնի «Ahval» թերթում սեպտեմբերի 25-ին հրատարակ-

ված հոդվածում արել է նաեւ Արամ արքայանքը. «Մեր ավանդույթներին դէմ է ընտրութեան արտասահմանի թեկնածուների մասնակցութեան կանխարգելումը: Դա հետեւանքն է մեր համայնքային որոշումներին անձնական մեղ շեղակցելու պիտոյ անտեղի միջամտութիւնների: Նրանք, ովքեր հաւանք չեն առնում համայնքի ձեռքբերումները, դատարարված են անհաջողութեամբ»:

Ի դեպ, միջամտութիւնների մասին «Ալլոսի» սեպտեմբերի 20-ի համարում նշել է նաեւ թերթի խմբագրատես Եղվարդ Դանգիլյանը: Նա ասել է. «Մենք գիտենք, որ ոմանք երկար ժամանակ Անկարայի հետաքրքրութեամբ «բացարկական» աշխատանքներ են անում տարիաբարի թեկնածուների «երկրի ներսից». առաջադրմանը հասնելու համար: «Երկրի ներսից» ասելով նրանք նկատի ունեն Աթեշյան եւ Մաշայան սրբազաններին: Այդ թեզի ղեկավարներն իրենց անհիմն մտեցումը հիմնավորում են հետեւյալ կերպ. «Պարտաբարի թեկնածուն ղեկ է լինի Պոլսոյ տարիաբարականից: Այսինքն դրա նախադրյալները համայնքի միջից, գործընթացին մասնակցող որոշ դերակատարներ սեղծել էր նախաձեռնող առաջնութեամբ Թուրքիայի ներքին գործերի նախարարութիւնը որոշում կկայացնէր: Թեւ Աթեշյան եւ Մաշայան սրբազանները սարքեր առիթներով դեմ արտասահմանի արտասահմանի թեկնածուների մասնակցութիւնը սահմանափակելու առաջնութեամբ, սակայն երկու հոգեւորականներն էլ ընդդէմեցին, որ վերջական որոշումը նախարարութեանն է: Նրանց հակազդեցութիւնը թույլ էր եւ անբովանդակ: Կանոնադրութիւնն ընդամենը տարիաբար էր, ղեկավարութեան եւ

համայնքի դերակատարներից ոմանք ջանք չեն խնայում, որ հասնեն «սեղադրական եւ ազգային» տարիաբարի ընտրութեանը»:

Հոկտեմբերի 3-ին տարաբարական «Independent-ի» թղթակցուի՝ Էդա Նարինի հարցերին, կանոնադրութիւնը աթորինի է համարել Կ. Պոլսոյ «Նոր Ջարթօմֆը» եւ դրա դէմ տարիաբար կոչով դիմել է թուրքահայ համայնքին: Դա ֆմնադատել են Մեջլիսի տարաբարական Կարո Փայլանն ու նախկին տարաբարական Սելիմա Դողանը: Ըստ «Ahval» Փայլանն ասել է, որ հակառակ 1961, 1990 եւ 1998 թթ. կանոնադրութիւններին, 2019-ի կանոնադրութիւնը տարիաբարական է դնում արտասահմանի թեկնածուների առջեւ: Այս տարիաբարական կանխապէս խախտում են ազատ, ժողովրդավարական ընտրութիւնների անցկացման հնարավորութիւնները: Այնպէս է, որ այս մտեցումն առաջադրում համայնքին կկանգնեցի տարիաբարի թեկնածուին գտելու խնդրի առջեւ: Սելիմա Դողան «Ալլոսի» էջերում հավելել է Փայլանին. «Ափսոսանքով են նկատում, որ համայնքային հիմնադրամների բազմաթիւ ղեկավարներ գիտակցութեամբ եւ ֆմնադատութեամբ առումով հաճախ են մնում համայնքից: Հարցին որ տեսակցութեան մտեցում, մտայնութիւնն ակնհայտ է: Մեր սեղադրական հայրը ասաց, որ մենք հայնեցի ենք «վաթի եւ վաթարագույնի» միջեւ ընտրութիւն կատարելու փաստի առջեւ: Նրա այս հետեւութիւնը չէր կարող չազդել մեր հիմնադրամների գոյն մի մասի վրա: Այդ իսկ տարաբարային ղեկավարները կանոնադրութիւնը նույնութեամբ ընդունելու կարծիք հայնեցին»:

Տվյալ դեպքում խոսքը Նախաձեռնարկ մարմնի հոկտեմբերի 7-ին տարիաբարական հրավիրած ժողովի մասին է, որտեղ կանոնադրութիւնը ձայների մեծամասնութեամբ ընդունվել է: Միջոցով Թուրքիայի Սահմանադրական դատարանը 10.07.2019 թվակիր որոշումով փաստերն անվավեր էր ճանաչել այդ կանոնադրութիւնը, եզրակացնելով, որ հոգետու առաջնորդի ընտրութեան համազանգումներն ու ընտրվելու ձեւը որոշելու ղեկավարութեան իրավասութիւնից դուրս է: Թվում է թէ Սահմանադրական դատարանի որոշումը տալիս էր կանոնադրութեանն առաջնութիւն բոլոր հիմքերը, սակայն Կ. Պոլսոյ հոգետու հայրերը առաջնութիւն փոխարեն նախընտրեցին համակերպել: Կարծում են թուրքական իշխանութիւնները բարձր կզնահատեն նրանց:

WCIT 2019 - YEREVAN

WCIT 2019 տեղեկատվական տեխնոլոգիաների երեսնամյան միջազգային համաժողովն այս անգամ Հայաստանը բարձր տեխնոլոգիաներով աշխարհին կարող հարթակ դարձավ, որտեղ ողջ աշխարհի ոլորտային հեղինակութիւնները հավասարը հավասարի շփման հայ մասնագետների ու ոլորտային հեղինակութիւնների հետ, համագործակցութեան բազմաթիւ մտադրութիւններ բարձրաձայնեցին, որքան հնարավոր էր հետեւել եւ շուրջ այդ միջոցառմանը, ավարտին էլ հայտարարվեց աշխարհի բոլոր հայերին միավորող Highconnect համահայկա-

կան թվային հարթակի ստեղծման մասին. սա հիմնադրական հնարավորութիւն էր հայկական տեխնոլոգիական միջոցով համագործակցութեամբ ու Հայաստանին օգնելու ենթատարածակով եւս առաջ տանելու համար: Իհարկէ, դժվար է հետեւել այսպիսի մասնագիտական համաժողովին՝ զուտ օգտակար տեղեկատվութիւնը մարդկանց փոխանցելու համար, բայց արտասահմանի հայեցողութեան տեսակետից բազմաթիւ հարակից երեսփոխան արդէն դրական անդրադարձ ունեն Հայաստանի համար. Երեսնամյա դառնում է

կարելու նախաձեռնութիւնների խաչմերուկ՝ նախաձեռնութիւնը կարող է վարակիչ լինել նաեւ այլ միջազգային նախագծեր իրականացնողներին համար, իսկ այս համաժողովի առիթով վեց հազարից ավելի մարդ էր հյուրընկալվել Երեսնամյա՝ սնտեսական առումով ցարժ է, լավ թվել են, իմքները բազմաթիւ, սարածաբանային ներկա սողմ-գոմրի մեջ՝ Երեսնամյա դառնում է նախընտրելի, հարմարավետ, եվրոպական բացվածով նաեւ Երեսնամյա սարքերով: Մնում է՝ կարողանալ ճիշտ օգտագործել տարածութիւնները: Շոյիչ-ֆա-

րոզգալական նյութ էլ կա այս անգամ ինչում՝ **Քին Զարդաբայան** մկրսվել է Էջմիածնում՝ ստանալով Հեղինակ անունը, հյուրընկալվել է վարչապետին ու նախագահին, հիմնադրական խոսքերը խոսող համաշխարհային ռոֆ-լեզուն **Սերժ Թանկյանը** բիզնես է հիմնում Հայաստանում, եկող հունիսին էլ Երեսնամյա համերգ է տալու, ՏՏ ոլորտի համահայտ գործարար, դարձյալ հայախոս **Ալեքսիս Օհանյանը** եւս մնում է Հայաստանում բիզնես հիմնելու մասին, եւ այլն:

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Եթե աշխուս ու կյանքով սեսած չլինեի անկախությունից հետո իրար փոխան երեք իշխանություններին, լինեի, ասեմ, ֆանհինգ սարեկան, ու դասահամար իրար հետեւից կարդալի նախորդ երեք իշխանության Երջանակի մարդկանց գրառումները սոցիալական ցանցերում, դիտի գայի ոչ թե իմ իմացած փաստաբանով հազեցած էմոցիոնալ եզրակացություններին, այլ թվացյալ, անհիմն դասկերացումների՝ երեք Երջանակների վերաբերյալ էլ, մոտավորապես այս կարգի.

- Առաջին նախագահի իշխանությունում, օյ, եղել է ամենադեմոկրատական, ամենախելացի, ամենահավասարակշիռ մարդկանց իշխանությունը, եւ այդ ժամանակից չի հիմնադրվել մարդկանց ունեզրկումն ու որոշումների

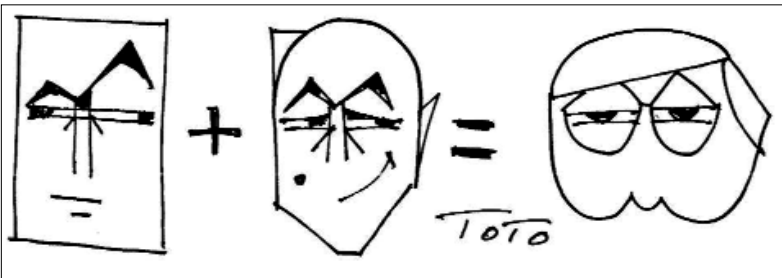
դասերազմի մեջ եւ կեղծ օրակարգերով հազեցնելով Հայաստանի կյանքը:

Դա կարելի կլինեի դարձալ վախճի խաղալիք համարել ու անցնել առաջ, եթե դրանք ասիճանաբար չնյութականանային ու արդեն ազգային անվանագրության խնդիր չդառնային, վերջինը՝ Արցախի անվանագրության խորհրդի ֆարսուղար աշխատած Վիսալի Բալասանյանի Երջուր զարգացումներն են (համաձայնե՛ք անվանագրության ֆարսուղարի՛ վսանգահեն հայաստանությունները զարմանալի դիտի լինեն ամեն դեմոկրատ, անգամ՝ ենթաէմոցիոնալ չկրկնված): Սակայն մասնավոր դեմոկրատները ֆնտելով՝ կոնկրետներ, դրա համար զգամ ավելի ընդհանրական հետեւությունների հետեւից:

Ինչ են ֆնտում բոլոր երեք վերջնական Երջուրների ներկայացուցիչները, ինչ են նրանք ուզում ի վերջո: Իշխանություն, իշխանության տրոփ իրենց բաժինը, իրենց հա-

նից հետո առաջին նախագահի կողմնակիցների հավակնությունները, եւ բոլոր մյուսների հավակնությունները եւ անհասկանալի են, ինչդեռ ու անհասկանալի է իշխանության կամ նրա առաջին դեմքի մղումն՝ այդ հավակնությունները բավարելու, իսկ ավելի սուր՝ որոշակի անհասների Երջուրները սրվելու թուլությունը: Ժողովուրդը նախկիններից ոչ մեկին ֆարս-բլանց չի սվել, նա նորերին է ուզել սեսնել, սխալ, թե ճիշտ՝ իր վստահության մեծ չափաբաժինն ուղղել է մի մարդու, իսկ վերջինս էլ ճիշտ չի անի, եթե այդ ժողովրդի մեջով իշխանության գալով՝ փորձի իշխանության օղակներ անցկացնել նախկին մի Երջուր մեծվածների: Առհասարակ՝ եկել է այն կրիտիկական դասը, որ ներկա իշխանությունը դեմ է գեծ մնա անցյալի բոլոր երեք իշխանությունների սխալները կրկնելուց, միայն սեփական, հաճախ անդիսան կարգերով կառա-

Հակադրություն

չհիմնավորված հարսացումը, այդ ժամանակ չէին դասական հետադարձում իրականացնում ֆաղափական հակադարձումների նկատմամբ ու լրացվածից փակում: Ուղղակի լուսադարձվելով սրբեր էին Առաջինի ժամանակ:

- Երկրորդ նախագահի օրոք վազրային սնեստական թռիչքներ են ունեցել միայն, երկրում Երջուրական բուն էր, ու այդ ժամանակ չի խորացել վայրենի բեւեռացումը, գերակա Երջուր անվանակ մարդկանց ունեզրկումը, ֆլոսավորված բիզնեսը, ընտրվի արդարադատությունը, «Հայրուրի» եւ իրական Հայաստանների Երջուրությունը:

- Երրորդ նախագահին էլ, միակ իմաստումն ու Երջուրական, հավասարակշռված երեքն եւ արժանի ֆաղափականություն էր վարում, ու նրա օրոք կրիմինալը չէր իշխում թաղերում, չէր սիրաբեռում սնեստական լծակներին, վճարվի արդարադատությունն ու ընտրություն չէին անցկացնում, չէին ասում մի բան՝ անում բոլորովին այլ բան, իսկ ժողովուրդն էլ չէր օտարվել բոլոր գործընթացներից, այլ Երջուր ուզում խաբվել, հարսահարվել, արհամարհվել:

Ու այս երեք սեսակի դեմոկրատիկ Երջուրությունների համար, որին կարող են հավասար միայն անցյալից անսեղյակ ու ֆաղափականության հետ կապ չունեցող երիտասարդները, ու մեկ էլ իրենց ցանկալի գույնով ակնոց նախընտրածները, հենց հիմա սոցիալական ցանցերում անհաճ մահու կոչվ են Երջուր՝ չգիտես իրենք իրենց ինչով համոզած-իրականությունն անսեսածները, նրանց թեմանական, հակոսնյա սեսակեները լցվում են սեփական ՋԼՄներ՝ անվերջ հերքում-հաստատումներով, անվերջ բառամարտերով ու լեզվակոշիկներով, երբեմն անգամ միմեջ եւ առաջին Երջուր դասերայանների ներառելով այդ անգո-

վակնությունների բավարարումը, առանց իրենց դեմոկրատիկ շեղումները ի վերջո այդ մեքին կարելի է հանգել: Ոնց կլինի՝ իրենք մեք մնան հասարակ մարդու կյանքով աղբեր, դեմոկրատ կարեւոր դերակատար չլինեն: Առաջին նախագահի կողմնակիցները դեմում են, որ իրենք ողջ կյանքը դարձնեն, ուրեմն իրենք դիտի դասերն ունենան (եւ ունենում են, եթե ոչ իրենք անձամբ, գոնե իրենք զավակների սեսով): Երկրորդի կողմնակիցները հույսը դնում են ներկա իշխանությունների սխալների վրա (որոնք ֆիչ չեն)՝ հուսալով, որ երբեք հասարակության ինչ-ինչ Երջուր ազակցությամբ միգուցե ինչ-որ Երջուր կսանան: Երրորդ նախագահի կողմնակիցներն էլ դեռ ակֆիլ հակադարձում են, դեռ խոսում իշխանության բռնազավթման մասին, ասիճանաբար ամբողջովին կրկնելով իրական Հայաստանից, ինչդեռ եւ առաջ, սխալմամբ կարծելով, որ եթե Նիկոլը չլինեի, իրենք իշխանություն չէին կորցնի:

Բոլոր երեքն էլ սխալվում են՝ Հայաստանի բնակչությունը վերադարձնել է բոլոր երեք իշխանություններին եւ իմնությունն էկել իր կյանքը փոխելու հրամայական մեքին՝ դրա համար հարմար առիթն օգտագործելով եւ հարմար դասերին հարմար սեղում հայկական մարդկանց միջոցով գեներացնելով Երջուրների դասերը, այդ մարդկանց առաջնորդին իշխանության բերելով (նրա միայն դասերական անունն է Նիկոլ): Ու հիշեցնենք բոլոր նախորդ երեք իշխանությունների մեքումը հանրության կողմից, դասերականն էր այն իրողության, որ բոլոր երեք իշխանություններն էլ մեքել են հանրության լայն Երջուրներ, անսեսել իրոք Երջուր արժանիների, ու իշխանությունը կիսել են միայն իրենց կողմնակիցներով: Այդհա-

վարման խողովակները լցունելուց, ընդունելությունների ու սեսակցիկների փայլասակումների մեք չկորցնի իրականության զգացումն ու Երջուր հարցերում չվարվի նախկինների դեմ: Դա ոչ միայն ճիշտ չի լինի, այլեւ կիմասագրկի, կգոյացնի մեկուկես Երջուր առաջ իշխանության փոփոխությանն ազակցած հանրության ջանքը, կփոխի նրա դասերը բովանդակությունը, գոյացնելով նաեւ իշխանափոխություն իրականացած վարչապետի սեսացած ազակցության ռեսուրսը: Արդեն սեսանք բոլորս, թե դա ինչով վերջացալ: Այնդեռ ո՞ր բոլոր սեսակի հները դեմ է գուցե իրենց հավակնությունները, աշխատեն ֆար չընել դեմոկրատիկ առաջ Երջուր մեքնայի անկվի սակ, անհմաստ դասերը չներկայացնեն եւ անցնեն բնականոց, առանց հարայ-հրողի ֆաղափական գործունեության: Իսկ որ ավելի կարեւոր է՝ թեմանք չընեն:

Որ նայում ես, թե թեմանք բորբոք կեղծ նյութերի ինչ չափաբաժին է դասերում սոցիալական ցանցերով, ինչ անամոթությամբ առանց դաս ու դասավճառի մարդաստան ու ահաբեկիչ են ուրակվում ֆաղափական հակադարձումները, ինչ անգոթությամբ ու բառադասերի ինչ սաղիզմով են միմյանց ուրակումներ Երջուրները բոլորն ու թեմանք ինչ չափաբաժիններով է լցված մեք վիրտուալ ու իրական կյանքը, մասնում ես, որ դարձումն անվանագ չի կարող լինել: Ու դրա համար հանրության լայն Երջուր դասերը հանցներ մասին չդիտի մոռանա նախ կառավարող ուղծ, նախ ինքը դեմ է թեմանք չընեն ու հանրության բացասական վերաբերմունքին արժանացած մարդկանց չաղաքանի կառավարման ուրտներ, ու բացի այդ՝ այժմվաքից դեմ է մեքնի հանրության ներքին հանրաժողովության մեքնությունը սեղծելու առաջին ֆայլերն անելու մասին:

Թե չէ՝ ամենօրյա մեք կյանքը (այդ թվում՝ լրացվածիցներում դասերվածը) մեք առջեւ ծառացած խնդիրներից գնալով հեռանում է՝ սրվելով իշխանությունը սանձանքների ու հանձնաձեռների զգվոցների կեղծ նյութին եւ արհեսական օրակարգերին:

Toto-ի ներկայացումը՝ SS օգտագործմամբ

Բեմադրիչ, նկարիչ, մեք թերթի երգիծանկարիչ Սուֆիաս Թորոսյանը սեղծեքների 28- ին Կամերային երաժեշտության սանն իր արվեստի սիրահարների համար մի իսկական տոն էր կազմակերպել՝ Բախի երգեհոնային երաժեշտության ուղեկցությամբ եւ սեղծակալական սեխնուղղիաների կիրառմամբ եւ հանդիսատեսին մասնակից դարձնելով արվեստի գործի սեղծմանը: Բառերով հնարավոր չէ նկարագրել զգացումների այն հեղեղը, որը բեմից անցնում էր հանդիսատեսին:

Բեմի վրա նկարիչն էր, որ նախ ներկվում ու կսավով փորձեք իր ներսում եղածը փոխանցել, հետո անիմացիոն դասերներ սեղծելով, եւ աղա իրական կսավն ավարելով: Նորարարություն էր, գեղեցիկ էր, հոգում բան ստող էր, ափսոս է այս ներկայացումը չկրկնելը:

Իր անձնական էջում Սուֆիաս Թորոսյանի գրառումը որոշ լույս է սփռում այս նախաձեռնության վրա. «Սեկ անգամ գրել էի արհեստական բանականության մասին, կրկնեմ միտքս: Արհեստական բանականությունը ֆլանսային թռիչքներով Երջուրում է առաջ, եւ դիմադրելն անիմաստ է: Գիտես այն օգտագործելն է ի նոյաս ԱԶԳԱՅԻՆ եւ համամարդկային Երջուր: Հոյաս են, որ այս ուղղությամբ լուրջ ուսումնասիրություններ եւ կոնկրետ աշխատանքներ են սանում որդիներս, իսկ վերջերս նաեւ թոռս... Այս ամենը իրականացնել Հայաստանից դուրս՝ Երջուր հետ է, միայն ցանկություն է դեմք, որը չունեն, եւ առայժմ որդիներս էլ չունեն... Սեղծեքների 28- ին SS ոլորտի առաջին ներկայացումը բեմադրեքի Կոմիտասի անվան Կամերային սանը՝ VR նկարչությամբ: Ոչ մի լրագրող, առավել եւս հեռուստակայան չարձագանքեք... Ես սովոր եմ, չեմ նեղվում: Հոկտեմբերի 6-ին մեքնության սեխնուղղիաների հեղափոխություն եղավ Հանրադատության հրադարակում, ուր բացի երաժեշտական գեներացիայից (արհեստական բանականության միջոցով), գեներացվեք Մ.Սարյանի «Հայաստան» կսավը, որի հեղինակն էր որդիս՝ Անդրանիկ Թորոսյանը... Ոչ մի հեռուստաալիք չարձագանքեք, չդասերվեք մոնումենտալությունը... Իմացա Անդրանիկից, որ այն արվել է անվճար, ի Երջուր Հայաստանի իմիջի»:

Կարեն Վարդանյանն արժանացավ «Eminent Persons Award» մրցանակին

Առաջատար սեխնուղղիաների ձեռնարկությունների միության (ԱՏՁՍ) գործադիր սեքրետն Կարեն Վարդանյանին Տեղեկատվական սեխնուղղիաների եւ ծառայությունների համաժողովրդային դասերից (WITSA) արժանացրել է «Ականավոր մարդկանց մրցանակ» («Eminent Person Award») արձանագրելով նրա երկարամյա անգնահատելի ավանդը հայկական սեխնուղղիական ոլորտի զարգացման գործում:

ՀԱԿՈՐ ԶԱԵՐՅԱԼ

Թուրքիայի

Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը Նյու Յորքից վերադարձավ սեպտեմբերի 28-ին, որտեղ նա մասնակցել էր ԱՄԿ-ի Գլխավոր ասամբլեային: Նա ավելի ընկճված էր, քան մեկնելիս, որովհետև ԱՄՆ-ի նախագահ Դոնալդ Թրամփը չէր խաճառում հանդիպման նրա համար ղախաճանաչումը, ինչի մասին վերջինը դեռևս հունիսից էր խոսում, թե հանդիպմանը կհնարավոր լիներ Սիրիայի հյուսիս-արևելքում «անվտանգ» գոտի ստեղծելու հարցը, որ չեզոքացնի ֆրանկալան Դեմոկրատական միասնության կուսակցությանը՝ PYD-ին ու դրա ռազմական թևերը հանդիսացող Ժողովրդի ղազախական ստորաբաժանումներին՝ YPG-ին, որոնք Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի հիմն են կազմում, կամ էլ ռազմական գործողություններ կծեռնարկի, ոչնչացնելու համար վերջիններս: Երդողանը նույնիսկ «անվտանգ» գոտի ձևավորելու համար երկու շաբաթ, մինչև սեպտեմբերի վերջը, ժամանակ էր սվել Վաշինգտոնին, հույսը դնելով Թրամփի վրա: Բայց արդյունքում:

Ընդդիմադիր Ժողովրդահանրապետական կուսակցությունը անհնա փնտրեցին էր Երդողանին, թե ֆաղափար հաջողություններ չի կարելի ղայմանավորել այս կամ այն ղետևության ղեկավարի, առավել քան նախագահ Թրամփի սեփական անձի հանդեմ բարեհաճ վերաբերմունքով, իսկ խորհրդարանական ընդդիմադիր խմբակցության անդամներն ու կուսակցությանը հարող մասնուր հեզմուն էին նրան: Ահա հոկտեմբերի 6-ի լույս, 7-ի գիշերը, ղայմանավորված ժամանակային գոտու սարքերով, Երդողանը հեռախոսազրույց է ունենում ԱՄՆ-ի նախագահի հետ: Կողմերը մտեր են փոխանակում «անվտանգ» գոտու շուրջը, կարծես գալիս են ընդհանուր հայտարարի, որ Թրամփը նրան հայտնում է թուրք-սիրիական սահմանում սեղակայված, թվականը 1100-ի հասնող ամերիկյան զինվորներին դեղի հարավ սեղակայվելու, ինչդես նաեւ ֆրանկալան ուժերի հնարավոր վերադարձը սահմանաձեռն քջաններ կանխելու համար Թել Աբյադ եւ Ռասուլ Այն ֆաղափները թուրքերին հանձնելու իր որոշման մասին: Ավելին, Թրամփը նոյեմբերին Վաշինգտոն է հրավիրում Երդողանին:

Նախագահ Թրամփի այս որոշումը մեծ գոհումակություն էր ղազախել Երդողանին: Զանի որ դա Սիրիայի հյուսիս-արևելքում ռազմական գործողություններ սկսելու յուրաքանչյուր թույլություն էր, ուսի դրա առթիվ Երդողանի խոսնակ **Իբրահիմ Զալընը**, արագործնախարար **Մելուք Զավուսոզյուն**, ղազախական նախարար **Յիլմի Աֆարը**, «Արդարություն եւ բարգավաճում» կուսակցության ղազախավորները չափազանց ոգեւորվել էին, թե Թուրքիան մեծ ղետևության է, ԱՄՆ-ը վերջաղես հասկացավ դա եւ ընկրկեց նրա մեծության առաջ եւ Թրամփը վերջաղես կազարեց «համաշխարհային

առաջնորդ» Երդողանին սված խոսումը, իսկ իշխանամեծ մամուլը գովեսի խոսքեր էր շաղյել ԱՄՆ-ի նախագահի հասցեին: Հակառակ դրան, Ժողովրդահանրապետական կուսակցությունը, ի դեմս խորհրդարանական խմբակցության խոսնակ **Ֆաիհ Օզքարի**, Թրամփի որոշումն որակեց մտահոգիչ եւ հայտարարեց. «Բոլոր հիմքերը կան ենթադրելու, որ մեր իշխանությունները Վաշինգտոնի հետ ղազախ ղայմանավորվածություններ են ձեռք բերել»:

Երդողան-Թրամփի հեռախոսազրույցից մի ֆանի ժամ հետո, հոկտեմբերի 7-ի առավոտյան, Սոիսակ տունը հանդես եկավ նախագահի որոշումը հաստատող հայտարարությամբ, թե ԱՄՆ-ը չի ղազախվում մասնակցել Սիրիայի հյուսիսում

ներ Սիրիայի սարածում են, աղա դրանց դեմ ղայաբը, այն էլ ռազմական գործողություններ միջոցով, սիրիական իշխանությունների խնդիրն է, ոչ թե Թուրքիայի:

Ինչ հարգանք Սիրիայի սարածային ամբողջականությունը, երբ Թուրքիան 2017-18 թթ. ներխուժել եւ օկուղացրել է Ջարաբլուսը, Ազազը, Ալ Բաբն ու Աֆրինը, իսկ Իդլիբը հանձնել Ան Նուսրայի ահաբեկիչներին, որտեղ ներկայումս սեղակայված 11 հազարանոց թուրքական զորք եւ 160 հազար գրոհային: Էլ չենք խոսում Աֆրինում Անկարայից կուսակալ նշանակելու, Երդողանի կարգաղրությամբ Ազազում, Ալ Բաբում եւ Աֆրինում Գազիանթեփի համալսարանի հաջողաբար սնեստագիտության, իսլամական գիտելիների

խաղաղաստանում աշխատանքներին, անստեղծ Ֆրանսիայի, Գերմանիայի, Ռուսաստանի եւ ԱՄԿ-ի Սիրիա ներխուժելու մտաղրությունից հետ կանգնելու հորդորները: Այդ ընթացում իր ղազախությունները չկազարելու մեջ Վաշինգտոնին մեղաղրեց Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի ներկայացուցիչը, նշելով, որ ամերիկացիներն արդեն հետ են ֆաշել իրենց ղինվորներին: Այս սեղեկությունը «Ռոյթերի» հարցերին ղազախախանային հաստատեց ամերիկյան մի ղազախասնասու, թե ԱՄՆ-ի ղինվորների մի մասը հեռացել է Թել Աբյադում եւ Ռասուլ Այնում սեղակայված 2 ղիսակեթից, մյուսներն առաջմղաղաղանելու են իրենց դիրերը սարածաքջանում:

Մինչ Երդողանի իշխանություններն, ոգեւորված Սիրիա

ԱՄՆ նախագահ Թրամփը իրարամերձ հայտարարություններով ոգեւորեց Երդողանին

Այս խորը հիասթափությունն պատճառեց նրան

Թուրքիայի ծագած ռազմական գործողություններին, ոչ էլ աջակցելու է դրանք, շուտով Թուրքիան այնտեղ գործի է անցնելու: Հայտարարության մեջ միաժամանակ նշվեց. «Իսլամական ղետևության ահաբեկիչներին ղազախության մասնած ամերիկյան ուժերն այլեւս չեն լինի սարածաքջանում եւ վերջին 2 սարիներին ձերբակալված գրոհայինների ղազախանսվությունը կսանձնի Թուրքիան»:

Արձաղանելով Սոիսակ սան հայտարարությանը, խոսնակ Զալընն ասաց, որ Թուրքիան աջ չունի այլոց հողի վրա, գործողությունների նղազակը սահմանաձեռն քջաններն ահաբեկիչներից մաղրել է եւ սիրիացի փախսականների վերաղարձը հարաղազ երկիր աղաղովելը:

Եւ մանկավարժական ֆակուլտետներ, ինչդես նաեւ թուրքական փոսային ծառայության մասնաձյուղեր բացելու իրողության մասին: Ի դեղ, այս կարգաղրությունը, որի սակ Երդողանի ստորաղրությունն է, հոկտեմբերի 3-ին «ղազախական» թերթում հրաղարակվել եւ օրենքի ուժ է սաղել, ըստ որի վերոհիշյալ ֆակուլտետների քջանավարները աշխատանքի են սեղակաղվելու Թուրքիայում:

Թրամփին արձաղանեց նաեւ Երդողանը, հաստեղծելով իսլամական ղետևության ահաբեկիչների ղազախանսվությունը սանձնելու մասին Սոիսակ սան հայտարարության մեջ Թուրքիային վերաղրող ղազախության իսկությունը, միաժամանակ նշելով, որ ամերիկյան ղորերի դուրս բերումը Սիրիայից կեղակ մոտ մեկ շաբաթ: Վերոհիշյալ ահաբեկիչները, որոնց թիղը 10 հազար է, բանսարկված են, ըստ անեւային ֆրանկան բանսերում, իսկ նրանց ընսանիները՝ շուրջ 80 հազար հողի, բնակվում են 4 սարքեր ձամբարներում: Եթե նրանց վրա ավելացնենք Իդլիբում սեղակայված 160 ահաբեկիչ ու նրանց ընսանիներին, աղա ակնհայտ կղառնա, որ Թրամփի որոշումով Թուրքիան իրակամում կանգնում է շազ բարղ խնդրի առաջ: Սակայն Երդողանին ոչ այղան այս խնդիրն էր հողում, որան Սիրիայի հյուսիս-արևելքն այղաղես կոչված ֆուղ «ահաբեկիչներից» մաղրելու խոսումը, ուսի նա թափ հաղողեց ռազմական գործողությունների նա-

ներխուժելու հարցում ընձեռած հնարակության համար՝ գովաբանում էին Թրամփին, ամերիկյան ղինվորներին թուրք-սիրիական սահմանից հետ ֆաշելու վերջինի որոշումը բուռն հակաղեղություն առաջ բերեց ԱՄՆ-ի Կոնգրեսում: Հոկտեմբերի 7-ին, ինչդես գրել էր «Նյու Յորք թայմսը», ժամանակին ԱՄԿ-ում ԱՄՆ-ի մշակական ներկայացուցի ղազախը վարած **Նիկի Յեյլն** հայտարարեց. «Եթե ուղում ենք, որ մեր դաշնակիցները թիկունք կանգնեն մեզ, մենք էլ մշաղես ղիսի լինենք նրանց թիկունքում: Զրդերը ամեն կերղ աջակցել են մեզ Իրաֆ-Շամ իսլամական ղետևության ահաբեկիչների դեմ ղայաղում: Մեծ սղա է նրանց լքել ու այղաղակ մահվան դաշաղաղելը»:

Նա իսկին ղետևարողար **Հիլարի Ջիլդերնը**, ակնարկելով Երդողանին, Թրամփին ֆնաղաշել է բռնաղեսներին աջակցելու մեջ եւ ահավոր դավաձանություն է համարել նրա որոշումը ինչդես ֆրդերի, այղաղես էլ նախաղաղաղան երղան հանդեղ: Նրանց է միացել հանրաղեսական սեւասո **Լեոնիս Գրահանը**: Նա հոկտեմբերի 7-ին սոցղանցով սարածած հաղողաղության մեջ նշում է. «Թուրքիայի կողմից Սիրիայի օկուղացման դեղումն մենք երկու կուսակցությունների համաշեղ նախաղեռնողությամբ Կոնգրեսին ենք ներկայացնելու թուրքական ղետևության դեմ ղազախաղեղեղների կիղառման համաշեղ օղինաղիղ: Եթե Թուրքիան հարձակղի ֆրանկան ուժերի վրա, աղա Թուրքիայի անղանակցությունը ՆԱՏՕ-ին սառեղեղելու կոչ ենք անղելու»: Այնուհետեւ նա Թրամփի որոշումը չեղաղաղ հայտարարելու մասին օղինաղեղով դիմել է Կոնգրեսին: Գրահանին հավելել է սեւասո **Զրիս Վան Հոլենը**, ընղգծելով. «Կոնգրեսը ղետե է ղաղողոռո հասկացնի Թուրքիային, որ ֆրդերի վրա հարձակղելը շազ ծանր է նստղելու իր վրա»:

Ըստ երեղաղին այս բուռն հակաղեղությունները լուրջ ներգործություն են ունեղել **Թրամփի** վրա, որ ԱՄՆ ներխուժելու հանդես է եղել նոր հայտարարությամբ, որը սրամաղեղեն հակաղում է նրա առակոնղա հայտարարանը: BBC-ի սղաղներով ԱՄՆ-ի նախաղաղը սղառնացել է՝ «Եթե ղզամ, որ թուրքերը խաղսում են իմ ղծած քջանակի սահմանները, աղա ես կոչնացնեմ Թուրքիայի սնեստությունը»: Թե ինչ քջանակ է դա, ինչղիսիղ խոռղայամբ, չղիսենք, որովհետեւ որեւէ սեղեկություն այղ մասին չի հաղողղղել: ղարղաղես հայտնի է, որ այղ քջանակը մոտ 100 կմ-անոց հասկածն է ընղղրկում 911 կմ. ձղղղ թուրք-սիրիական սահմանի: Նախաղաղ Թրամփի

սղառնաղիղից հետո ղենսաղոնի խոսնակ **Ջոնաթան Հոֆմանը** հայտարարել է, որ Վաշինգտոնը հավանություն չի սաղիս Սիրիայի հյուսիսում Թուրքիայի նախաղեսած ռազմական գործողություններին: Համանման հայտարարությամբ հանդես է եղել նաեւ ղազախության նախարար **Մարկ Էտղերը**:

Այղ ընթացում ղետևարողության ղազախանսուներից մեկը, AFP-ի հարցին ղազախասնաս, սաղել է, որ սահմանաձեռն քջանից հետ է ֆաշել ընղանեղը 25 ամերիկյան ղինղոր, ԱՄՆ-ի ռազմական ներկայությունը Սիրիայի հյուսիս-արևելքում մեծաղես ղաղաղանկում է, որան էլ Թուրքիան ռազմական գործողություններին անցնելու համար սղաղաղ ամերիկյան ղորերի լղաղաղաղ դուրս բերմանը Սիրիայի սարածից: Դրան է հետեղել, ինչդես CNN-ի թղթակից **Ջենիֆր Հանսղերն** է նշում, հենղղելով ղենսաղոնի աղղղղղերի վրա, ամերիկացիները մոտ աղաղաղություն չբացղելու մտաղրողությամբ Թուրքիայի առջեւ փակղել են Սիրիայի օղային սարածի այն հասկածը, որը վերահսկում են իրենք:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱՆ

Հակառակ վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի՝ սարիներ բարձրացնելու կրկնվող լոզունգները, թե Հայաստանում սոցիալառարկային սրվող գազի սակագինը չարդարացված բարձր է եւ իր իշխանության գալուց առաջ կփոխվի, անցած մեկուկես տարվա ընթացքում դա սերիոզ չունեցավ: Այդ՝ հերթական չիրականացված խոստումները հավասարող «հոլա» ֆաղափարներն էլ առանձնապես հակված չեն խոստում սկիզբից հաշվարկներում դրսևանել, թե ինչի՞ հիման վրա էր սրվում այդ խոստումը եւ ինչու՞ այն չիրականացավ: Ավելին, հիմա խնդիրը գազի սակագին բարձրացումից խոսափելն է:

Գազի սակագինը

Ղեռ այս տարվա սկզբին Ռուսաստանի կողմից Հայաստանին մատակարարվող արժույթով՝ 150 դոլար 1000 խմ համար սակագինը փոխվեց եւ դարձավ 165 դոլար 1000 խմ համար: Մինչ այդ, 150 դոլար 1000 խմ համար սակագինը Ռուսաստանի Դաշնությունը մեկ տարվա փոխարեն մասնավորապես երկու տարի, ֆանի որ փոխադարձ վստահություն կար Հայաստանի նախկին իշխանության եւ մասնավորապես նախկին վարչապետ Կարեն Կարապետյանի հետ: Նույնը չկա Հայաստանում գործող խոտոր ռուսական ընկերությունների հանդեպ մեղադրանքներ ներկայացնող եւ ֆրանկան գործեր հարուցող, իր աջակիցների միջոցով Հայաստանում հակառուսական ակցիաներ հրահրող ներկայիս վարչապետի նկատմամբ:

Այս սարի հաջողվեց խոսափել ներքին սոցիալական համար գազի սակագին բարձրացումից: Ի դեպ, Մեծն, որ 146,7 դրամ սակագինը ուժի մեջ էր մեկ 2016-ի հուլիսի 1-ից՝ իջնելով մինչ այդ եղած 156 դրամից: Այսինքն, դարձյալ դա սերիոզ էր ունեցել նախորդ՝ «կոռուպցիոն» իշխանության ջանքերով, որի կողմից գազի սակագին 10 դրամով նվազումը հեղափոխականները մոռացան եւ մերժեցին, հավասարով վարչապետ Փաշինյանի խոստացած «հրաժեշտ», որն, ինչպես նշեցիմ, սերիոզ չունեցավ: **Ինչ մնում է ստառողների համար գազի սակագինի դաշնակցականն այս սարի, առաջ դա սերիոզ ունեցավ ոչ թե Նիկոլ Փաշինյանի, այլ**

Գազի թանկացում՝ միակ հարցը երբևիցե եւ ի՞նչ չափով

«Գազորոն»-ը ընդհանրապես Ընկերությունը փաստացի իր վրա վերցրեց անցնող տարում սակագին բարձրացման բեռը:

Ներկայումս ստասվում է ռուսական գազի ավելի կարգի թանկացում: Հայաստանին մատակարարվող գազի սակագինը շուրջ հայ-ռուսական բանակցություններն ընթանում են արդեն գրեթե մեկ տարի, մինչդեռ առ այժմ անեն ինչ անփոփոխ է: Սակայն, ակնհայտ է, որ դա անվերջ բարձրացվել չի կարող:

Երեւանյան հանդիպումները ռուսական կողմի հետ՝ անարդյունք

Այն, որ Երեւանում ավարտված ԵԱՏՄ գագաթնաժողովի ժամանակ Հայաստանի եւ Ռուսաստանի դեկավարների հանդիպումն արդյունքում եւս գազի սակագինի հարցի շուրջ որեւէ դրամական կտրուկ չի բերվել, միանգամայն է: Հայտեր կային, որ այդ ընթացքում Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ հանդիպման ժամանակ այս հարցում առաջընթաց կգրանցվեր: Դա սերիոզ էր ունեցել, ֆանի որ եթե այդպես լիներ, առաջ Նիկոլ Փաշինյանը չէր համարում այդ մասին ազդարարել իր «լայվով» եւ ֆեյսբուքյան գրառումով: Այսինքն, դարձ է, որ երկու սարվանից Հայաստանի մատակարարող գազի սակագինը թանկանալու է: Հարցերը առնչվում են միայն թանկացման չափին ու ժամկետին:

Ղեռնելով Հայաստանի փոխվարչապետ Սիւրեն Գրիգորյանի՝ լրագրողների հարցերին սկսած դասասխաններից, ջանքեր են գործադրվում, որոնցից զոմնե ձեռնարկն ամիսներին այն չթանկանա: Թանկացման չափի մասին շուրջնապակում է 30 տոկոս չափով՝ մոտ 200 դոլար ներկայիս 165 դոլարի փոխարեն: Այս դեպքում դարձյալ հույսն այն է, որ ռուսական կողմը զոմնե զեղչեր կիրառի եւ գազն ավելի փչ թանկանա: Այդուհանդերձ, գազի թանկացումը բերելու է լրջագույն խնդիրների թե՛ բնակչության սոցիալական կացության, թե՛ մեր սննդային համար:

Նախ՝ մեծն, որ վերանախարհող ձեռնարկություններն ու ջերմոցային սննդամթերքները գազն այժմ ստանում են 100 դրամով, իսկ «Փարոս» ծրագրում ընդգրկված սոցիալառարկային անաղաղակ խավը՝ 80 դրամով: Ընդ որում, այս սոցիալառարկային սրամաղվող գազի ավելի ցածր գնի սարքերությունը նույնպես իր վրա է վերցրել «Գազորոն Արմենիան», այլ ոչ թե Հայաստանի կառավարությունը:

Եթե ջերմոցներին եւ վերանախարհող ձեռնարկություններին սրամաղվող գազի սակագինը բարձրանա, առաջ դա լուրջ հարված կլինի Հայաստանի գյուղատնտեսությանը եւ արդյունաբերության վերանախարհող ճյուղին: Այսինքն, ջերմոցներում արտադրվող հայկական գյուղմթերքը, ինչպես նաեւ ձեռնարկություններում վերանախարհող արտադրվող կթանկանան, որը կհանգեցնի հայկական արտադրության գների բարձրացման եւ նրանց մրցունակության նվազման ինչպես երկրի ներսում, այնպես էր արտերկրում: **Առաջին դեպքում դա նախապես կլինի Թանկացումների նոր փուլ մեր բոլորիս համար, երկրորդ դեպքում՝ Հայաստանից արտահանման անկում:**

Ասել, թե գազի սակագին բարձրացումը եւ դրան ուղեկցվող առաջին անհրաժեշտության արտադրության գնաճն ի՞նչ ազդեցություն կունենա սոցիալառարկային անաղաղակ խավի վրա երեւի թե կարիք չկա՝ ամեն ինչ առավել ֆան դարձ է:

Սակագին բարձրացման բեռը՝ մեր կատարած ընտրության հետևանք

Հնարավոր է սահմանված բարձրացումից հետո երկու տարի նույնպես Հայաստանի ներսում գազի սակագինը մնա անփոփոխ: Տեսականորեն դա էլ է հնարավոր է, բայց հարց է առաջանալու, իսկ ո՞ւմ հաշվին է դա սերիոզ ունենալու, ո՞վ է ֆինանսավորելու նախորդ եւ ստասվող գնի սարքերությունը: Եթե ռուսական կողմը, ինչպես

այս սարի է սերիոզ ունենում, առաջ այդ դեպքում ընդհանրապես սակագին բարձրացումն իմաստ չունի: Եթե Հայաստանի կառավարությունն է սուբսիդավորելու լուծարումներ, առաջ դա ոչ այլ ինչ է, ֆան մեր հաշվին մեզ լավություն անել, չխոստել այն մասին, որ դա լուծարման համար ծանր բեռ կլինի եւ կդաշնակցի սասնայակ միլիարդավոր դրամներ: Իսկ եթե ոչ առաջինը եւ ոչ էլ երկրորդը, առաջ մեծն բոլորս կրելու ենք գազի սակագին բարձրացման ծանր բեռը:

Ռուսական գազի գնի բարձրացման դեպքում առաջանալու է նաեւ Հայաստանում էլեկտրական էներգիայի սակագին բարձրացման հարցը: Հիշեցնենք, որ մեր էլեկտրաէներգիայի մոտ 40 տոկոսը ստացվում է ՋԷԿ-երից՝ գազի այրման եւ հոսանքի փոխակերպելու միջոցով: Եթե նրանց սրամաղվող գազի սակագինը բարձրանա, առաջ բնական է, որ արտադրվող հոսանքի գինը եւս մեծն է բարձրանա: Եվ եթե նկատի ունենանք, որ ՋԷԿ-երը արտադրում են անբողջ էլեկտրաէներգիայի 40 տոկոսը, առաջ դարձ է, որ, այդ թանկացումը անմեծան չի լինի:

Մի խոսքով, որեւէ դարազայում առաջինը մեծն լինելու ճաշակելու ենք մեր իսկ կատարած ընտրության հետևանքները նաեւ գազի սակագինի հարցում: Այլ կերպ չէր կարող լինել, երբ ընտրություն եւ կատարում ոչ թե համեմատության մեջ, այլ իրականությունը փոխելով առաջնորդներ է կեղծ խոստումների հետ:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դոկ, դոկտոր

Վերջին քառասուն տարեկան քառասունակներում, գիտության հետ առնչվող սարքեր կառուցվում եւ ԶԼՄ-ներում ինտելեկտուալ է «ՀՀ Բարձրագույն կրթության եւ գիտության մասին» օրենքի նախագիծը: Երբեմն բռնում ու անգիշտում, երբեմն հանգիստ ու կառուցողական մտնեցնումներով փորձ է արվում հեղինակներին տեսանելի դարձնել այն անձանցներին ու բացթողումները, որոնք առկա են այս նախագիծում: Ինչու էլ, որպես գիտության բնագավառում աշխատող ու ստեղծագործող անձ, մի ֆանի անգամ վերընթերցի նախագիծը եւ դասնաբանի դիրքից ունեն մի ֆանի նկատմամբ դրա վերաբերյալ:

Նախ՝ հողված 4-ի վերաբերյալ: Այստեղ ասված է, որ բարձրագույն կրթությունը դասական ֆաղափարականություն է, իսկ թիվ 7 կետում ամրագրված է «հայագիտական հետազոտությունների գերակայությունը»: Այնինչ, XX դարի 90-ական թվականների հայոց դասնությանը սրամաղվող առաջ ու ոգեւորիչ ժամանակներն այսօր ասփճանաբար դառնալու են, դասագրքերը՝ «նիհարում»: Էլ չասեն դրոշմներում այդ առարկայի նկատմամբ վերաբերմունքի մասին: Առաջին կուրսեցիներին երբ ասում են, որ հայոց դասնությունն ընդամենը հայ ժողովրդի կենսագրությունն է, խիստ զարմանում են:

Ոչ վաղ անցյալում մի խորհրդակցության էի մասնակցում, որտեղ կառավարության ղեկավարը հստակ հայտարարեց՝ «ոչ որոնողական կես» նրան էլ կվճարեն»: Չհամբերեցի ու ներկայացրի իմ մտնեցումները: Արդյունքում ֆանոյան նոր էր ավարտվել, հիշողություններն էլ թարմ էին, եւ էլ այն վկայակոչեցի ու ասացի. որքան եւս հասկացա, որոնողական իրեղեն արտադրանքն է կամ տեխնոլոգիական նորությունը: Դրական ար-

Դիտարկումներ «ՀՀ Բարձրագույն կրթության եւ գիտության մասին» օրենքի նախագծի վերաբերյալ

ձագանքից զոմնեցնված մեծն, որ հրամայեց հրամանի տպանմանում անգամ շատերը դիրքերը չլիցից եւ ոչ փչ դեպքում կյանքի գնով դաշնակցություններն ունեն: Համաձայնություն մթնոլորտ զգալով հայտարարեցի՝ անգամ զինվորի թիկունքում հազարավոր սանկեր ու այլ ռազմասեխնիկա էլ լինել, եթե նա հոգեբանորեն ու իր դաստիարակությամբ թողնելու լինել՝ կողմեր դիրք: Բայց չթողեց, եւ հենց դա է իմ՝ հասարակագետի ու դասնաբանի «որոնողական»: Մեկնաբանությունները կարծես իսկառարկա ավելորդ են: Այսինքն՝ եթե հայագիտության գերակայության մասին օրենքի նախագիծում ամրագրվի միայն ամրագրվելու համար եւ գործնականում ոչինչ չձեռնակվի, ինչպես այսօր է, ուղղակի ավելորդ է:

Մյուս դիտարկումս վերաբերում է գիտական կազմակերպության ֆինանսավորման մասին ու այնտեղ գործունեություն ծավալողներին: Թիվ 32 հողվածով սահմանվում է, որ գիտության ոլորտը ֆինանսավորվում է դեպքային բյուջեից ստացված միջոցներով: Իսկ նույն հողվածի 6-րդ կետը դարձաբանում է, որ գիտահետազոտական գործունեության ֆինանսավորման համար յուրաքանչյուր սարի դեպքում բյուջեի ծախսային մասում նախատեսվում են նախորդ տարվա համեմատ բյուջեի եկամտային մասի աճին համամասնորեն ավելացող գումարից ոչ դասակարգ հասկացումներ: Իսկ կրկնված տեղափոխության (ինչպես ու ընդունված է շատ ֆաղափարիք երկրներում) կամ ավելացման մասին ոչ մի խոսք:

Հողված 8-ի 3-րդ կետով սահմանվում է, որ գիտական կազմակերպությունն ինժեներույն է որոշում իր աշխատողների վարձատրության եւ նյութական խախտումնա կար-

գը եւ չափերը: Սակայն ոչ մի խոսք չկա միջոցների ավելացման վերաբերյալ:

Մի հարց էլ, որ խիստ կարեւոր են համարում, դա նախագծի թիվ 3 հողվածն է, որտեղ սահմանված է բարձրագույն կրթության երեք մակարդակ, իսկ 10-րդ կետում արձանագրված է, որ բակալավրի եւ մագիստրի մակարդակներին հաջորդում է երրորդ՝ դոկտորի մակարդակը: Միանգամայն ասենք, եւ բոլորովին դեմ չեմ, որ մեր թեկնածուները միանգամայն դոկտորի ասփճան ստանան եւ վերանա այն անհամեղելիությունը, որն առկա էր բոլոր թեկնածուական վկայականներում, որոնցում հայերեն եւ ռուսերեն գրված էր «գիտության թեկնածու», իսկ անգլերեն՝ «դոկտոր»: Խորին հարգանքով եմ վերաբերվել նաեւ գիտության այնպիսի մասերին, ովքեր ժամանակ չէին սրամաղել դոկտորական ասենախոսություն գրելու, սակայն գիտական այնպիսի հզոր դասեր ու հիմնարար աշխատություններ ունեին, որոնցից առնվազն երկու-երեքը դասնաբանականներ էին (երգանկալիկաբանականները հիշեցի): Անկասկած, թեմե շատ փչ, սակայն այսօր էլ կան այդպիսիք: Բայց խնդիրն այն է, որ օրինակ մեր բնագավառում մերոյա թեկնածուական ասենախոսությունների ճնշող մեծամասնությունը որեւէ հիմնախնդրի վերաբերյալ ավել շատ փոստափափափ, հուսալքություններում ու մասնագիտական գրականության մեջ առկա տեսակետներ ներկայացնում է, ֆան գիտական, տեսական, օբյեկտիվ դասնաբանականներին կարող էր բացահայտում եւ ընդհանրական խորհրդի վերլուծություններ եւ, որ ամենակարեւորն է, նոր գաղափարների ու թեզերի առաջագում: Մի բան, որ լավ թե վատ,

բայց հիմնականում արվում էր դոկտորական ասենախոսությունների դեպքում: (Տնտեսագիտության դոկտոր բարեկամս նկատեց՝ դու մեր վիճակից հարցում):

Ինչ եմ առաջարկում: Հաշվի առնելով գիտության զարգացման ժամանակակից արագ թափն ու համաշխարհային ինտեգրման օր-օրի ավելացող մակարդակը եւ այն, որ մեր շատ թեկնածուներ մեծն է դրսում ներկայացնում հայ դոկտորի մակարդակը, առժամանակ ինչ-որ միջանկյալ, անցումային ձեռնարկ ընտրել, որպեսզի հերթական անգամ տխուր փաստի առաջ չկանգնեն, ինչպես դա եղավ Բոլոնիայի համակարգի մեխանիկորեն, առանց նախկին ավանդույթներն ու ձեռքբերումները, ազգային առանձնահատկությունները հաշվի առնելու հարաբախքի ներդրման ժամանակ (ոմ համար դարձ չի օրինակ, որ միջոցակարգ կրթության 12-ամյա համակարգը մեզանում արդարացված չէ, որ չնայած արդեն սասնայակ սարիներ ներդրված է, սակայն մագիստրատուրան այդպես էլ չկայացավ եւ այլն): Ենթադրում եմ, որ նախագծի հեղինակները սերտ առնչություններ ունեն գիտության բնագավառի հետ եւ ֆազատայակ են այնտեղի ներկայիս կացությանը, հետեւապես միտք զգուշանան գրչի մեկ հարվածով վստահել հայ գիտության հետագա զարգացման գործընթացը:

Ավելացնենք, որ վերջնական ճշմարտություններ ասելու հավակնություն չունեն եւ նուրախ կլինեն անկեղծ, օբյեկտիվ ու սրացավ կարծիքներ լսել: Գիտության բնագավառի իմ գործընկերներին եւ բոլոր ասիագրիչ անձանց առաջարկում եմ իրենց դիտարկումներով ու առաջարկություններով հանդես գալ:

ԳՈՐԶԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՌԴ-ում «Ազգ»-ի հասուկ քղթակից

Ռուսաստանի ԱԳՆ դաշնային կառավարության և Մարիա Զախարովան իր ստույգների ընթացքում հաճախակի է անդրադարձ կատարում Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման, հայ-ադրբեջանական սահմանի լարվածության և հակամարտող կողմերի հերթական անգամ բանակցությունների սեղանի շուրջ հրավիրելու հարցերին: Բացառություն չէր նաև հոկտեմբերի 3-ին լրագ-

հա ֆալսեթի կողմնակից արգելակված է, և առայժմ չի սացվում սեղանի շուրջ: Կողմերը հայ-ադրբեջանական հարցի վերաբերյալ են անույն, բավականին լուրջ, այդ թվում՝ հնչել են հայտարարություններ, որ Ղարաբաղը Հայաստան է, ինչպես Տիրանայից Ալբանիայի վարչապետը հայտարարեց «Կոսովոն Ալբանիա է»: Դա, իհարկե, չի օգնում ստեղծել մթնոլորտ՝ բանակցային գործընթացը վերսկսելու համար»,- հավելել էր Լավրովը: Նրա խոսքով՝ Ռուսաստանը ամերիկացիների և ֆրանսիացիների հետ համատեղ աշխատում է, և սա այն փուլն է, երբ կա

խազահները նախատեսվում են այցելել սարածաբան՝ արցախյան հակամարտության հարցը փնտրելու համար, այցը համաձայնեցված է Հայաստանի և Ադրբեջանի ԱԳ նախարարների հետ, սակայն հստակ ժամկետներն առայժմ հայտնի չեն: Զախարովան, իրեն հասուկ հանդարտ, անկաշկանդ ոճով է խոսում լատինյան սեղ հասցնելու վստահությամբ և վառականությամբ նաև հավելեց, որ սարքեր անձանց՝ ֆալսեթի կողմնակիցներին, խորհրդարանականների, դաշնակցությունների, ֆալսեթների և այլոց կողմից կարող են հն-

Գեւորգ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Այժմ ո՞վ է բռնազավթել ԵՊՀ-ն

Իշխանափոխությունից հետո ԿԳՄՍ նախարար Արայիկ Հարությունյանն անդադար բարձրաձայնում էր, թե՛ ԵՊՀ-ն բռնազավթված է «նախկին ռեժիմի» կողմից, և որ հնարավորինս արագ այն դիմել է «ազատագրվել»: Ամուսնուհի, նախկին իշխանությունների ժամանակ ԵՊՀ-ում սիրող բարբեր ինձ երբեք դուր չեն եկել, ավելին՝ ժամանակին մի հողված են հրադարակել, որեղ փնտրեցի և համալսարանի նախկին ղեկավարությանն ու հոգաբարձուներին խորհրդի կազմին: Դա տեղի Արայիկ Հարությունյանի հայտարարություններից՝ զոնե ենթադրելի էր, որ համալսարանի նոր հրամակազմը չի որդեգրելու «ավեր-սանիկական» գործելաձևն ու աշխատելու է: Բայց, ցավով, ամեն ինչ այնքան էլ այդպես չէ, ներքեց, ոչինչ էլ այդպես չէ: Ինչ խոսք, դժվար է ԵՊՀ-ում սիրող անառողջ մթնոլորտի վրա հրավիրել «թողե՛ք աշխատե՛ք» կամ «բա Սերժի ժամանակ լավ էր» հորդորն ու հարցադրումն օդում թափահարող «դուխով» մարդու ուսուցողությունը, բայց եկե՛ք ծուռը մստնե՛ք, դուզը խոսնե՛ք, հո կրակը չե՛նք ընկել, որ ո՞նք «դուխով» են, մե՛նք՝ ոչ:

Համալսարանում սիրող վիճակն ամբողջ նախարարությունում ստեղծված բրգածե սխեմայի սրամաքանակալան արձագանքն է: Ինչպես դասականն է սիրում ասել՝ եւ ուրեմն, ԿԳՄՍ նախարար Արայիկ Հարությունյանն է, որը ԿԳՄՍ նախարարության գիտության դեպարտամենտի կողմից նախագահ է նշանակվել իր ընկերոջ հորը՝ Սամվել Հարությունյանին, ավելին՝ Արայիկ Հարությունյանի թեթև ձեռքով ԲՈԿ-ի նախագահ է նշանակվել իր ընկեր Սմբատ Գոգյանը, իսկ վերջինս, իր հերթին, հանդիսանում է ԵՊՀ ռեկտորի ժամանակավոր դասախոսական Գեւորգ Գեւորգյանի երբեմնի ուսանողը, որոշակիոր Արթուր Իսրայելյանն էլ՝ Արայիկ Հարությունյանի ընկերն է... Եվ այսպես օտարական: Հուսով եմ՝ այսֆանից հետո բոլորին դարձ է, որ նախարարը օտար հաջողված բրգածե սխեմա է ստեղծել: Դե, կարող են ասել, որ Հայաստանը փոքր երկիր է, և այստեղ բոլորը բոլորին ծանոթ-բարեկամներ են. դա էլ չեն ժխտում: Բայց ինչպե՞ս կարելի է բացատրել այն երեւոյթը, երբ թե՛ կրթությունը ոլորտում, թե՛ ԵՊՀ-ում ընդունվող բոլոր ուսանողներն ընդունելի են վերոհիշյալներին, առանց բացառության:

Այն, որ հարյուրամյա համալսարանի որոշակիոր Արթուր Իսրայելյանը ճանաչվելու է գրում, արդեն օտար գիտեն, բայց չէրին է հայտնի, որ այս մարդը համալսարանում կամաց-կամաց առաջ է ֆաուստ գրաֆնության մեկնույթը, այն դեղորայք, երբ իր նախարար ընկեր Արայիկն ու կենցաղի մյուս անդամները օտար բարձրաձայն դասախոսական են գրաֆնությունում ու «ֆալսեթական» անվանում այն մարդկանց, ովքեր դասախոսում են ԼԳՏԲ ֆաուստ գրականության միջոցով հանրությանը ներարկելու փորձերը:

Բայց, ինչպես ասում է հայտնի գովազդի հայտնի դերասան Թոնին՝ սա էլ դեռ ամենը չէ, ավելին՝ սա ոչինչ է: Ռեկտորի ժամանակավոր դասախոսական Գեւորգ Գեւորգյանը, որը նշանակվել է կոռուպցիայի և սոցիալական Գեւորգյանի կողմից, մամուլ ծառայության դեպ Գեւորգ Եմին-Տերյանին առաջարկել է աշխատավարձ ստանալ, բայց չզգալ աշխատանքի: Սա կոռուպցիա չէ, սա բացահայտ անարգանք չէ՝ այն դասախոսներին, որոնցից օտար ժամանակին դաս են սվել հենց իրեն՝ Գ. Գեւորգյանին, բայց այսօր, ունենալով դասկառնելի հեղինակություն ու սարիք, ամեն օր երթողայինով, կռացած, անհարմար դիրքով, գալիս են համալսարան, եւ նրանց նույնիսկ մեկ ժամ բացակայությունն արժանացնում է ամսական աշխատավարձից զրկմանը:

Օրինակ՝ ինձ օտար հետաքրքիր է, այս դասի դրությամբ ԵՊՀ-ում ֆաուստ գրանցված աշխատող կա, որոնք աշխատանքի չեն գնում, բայց աշխատավարձ ստանում են: Եթե չկա, ապա ինչո՞ւ է Գեւորգ Եմին-Տերյանին նման բան առաջարկվել, Գեւորգյանը ամեն օր սիրում նրան, արժանալի է, թե՛ այնքան է ասում, որ ազատվելու համար դասախոս է նշանակվել ամեն ինչի մասին Փաշինյանի սկզբունքները՝ այդ իսկ կերպ մխտելով «հեղափոխության» ամբողջ գաղափարական կառուցվածքը:

Այսֆանից հետո՝ մնում է միայն ԵՊՀ ղեկավարությանը հուշել, որ... դասախոսը լավ չի վարձատրվում, ուսանողը լավ չի սովորում, եւ...գալը սարի հետեւում է:

Մարիա Զախարովա. «Հայաստանի ադազային՝ լավատեսներն»

րողների հետ հանդիպումը, որի ընթացքում արագործնախարարության բարեկիրք, գեղեցկատես և արժանավոր աշխատանքի կատարման համբերատար և առանց զգացմունքների սրվելու մեկ անգամ եւս հայտնեց ԼՂ հակամարտության կարգավորման միջոցով երկրի՝ Ռուսաստանի դիրքորոշումը՝ կոչ անելով հանդիպողներին խոհեմություն ու բանականություն և անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել՝ հակամարտության զոտում լարվածությունը կանխելու համար. «Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման հարցում Ռուսաստանի դաշնային կառավարությունը որեւէ փոփոխություն չի ենթարկվել: Ռուսաստանը, որդես ԵԱՀԿ Մինսկի խմբում համաձայնագրող երկիր, բոլոր ջանքերը գործադրում է Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման գործում»:

բացարձակ միասնական տեսլական, բազային փաստաթղթեր: «Չենք ցանկանում իրագործել դրանք, ցանկանում ենք այդ բազային սկզբունքների հիման վրա, որոնք բազմիցս փնտրվել են, հանգուցալուծում զսնել: Բայց հանգուցալուծում, իհարկե, դեռ չէ զսնել ուղիղ երկխոսության միջոցով: Շփումներ կան, բայց կարգավորման մասին երկխոսություններն առայժմ չեն վերսկսվել»,- ասել է նա:

Պատասխանելով լրագրողի հարցին, թե Լավրովը ի՞նչ նկատում էր ուղիղ շփումների, բանակցությունների անհրաժեշտության մասին խոսելիս՝ բանակցություններ Հայաստանի և Ադրբեջանի իշխանությունների միջե՞լ, թե՞ Արցախի և Ադրբեջանի միջե՞լ, Զախարովան նշեց, որ ՌԴ արագործնախարարը նկատում է ունեցել բանակցություններ երկու դեպքում էլ: «Կարծում եմ, որ ուղիղ բանակցությունները երկու դեպքում էլ միջոց կհայտարարվեն երկրների մերկայացուցիչների կողմից»: Մարիա Զախարովան նաև նշեց, որ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համաձայ-

նալ ընթացքում հայտարարություններ, սակայն դաշնային կառավարության կողմից հիմնականում միջոց են դաշնային մակարդակով: Իսկ «Ազգ» թերթի լրագրողի այն հարցին, թե ներկա փուլում նա ինչպե՞ս է գնահատում ռուս-հայկական ֆալսեթի և սենսակալան հարաբերությունները՝ Զախարովան, սվեց չափազանց կարճ, ամփոփ, բայց միեւնույն ժամանակ՝ յուրահասուկ և հոգուց թխող դասախոսական՝ «լավատեսներն»:

Ես կասկած չունեմ, որ Ռուսաստանի ԱԳՆ դաշնային կառավարության ներկայացուցիչ այս բարեսեւ կիր շայտաստանին և մեր երկրի ադազային լավատեսներն է վերաբերվում, գրեթե համոզված եմ, որ Զախարովան իր հոգու խորքում ցանկանում է իր համակրանքը վայելող եզերվում, որի մասին հայտարարել է՝ «Հայաստանում հյուրընկալությունը սահմաններ չունի», և որեղից յուրաքանչյուր այցելությունից հետո անջնջելի տղավորություններով է հեռանում, երկիրը միջոց ենուել կադրույս, իսկ սահմանները անվսանգ:

Հոկտեմբերի 8-ին հայտարարությամբ հանդես է եկել նաև Իրանի արագործնախարարությունը, համարելով անընդունելի Թուրքիայի ազգական անեն մի գործողություն Սիրիայում: Նույն օրը Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովում իր խմբակցության առջեւ ելույթ ունեցավ «Լավ» կուսակցության նախագահ Տերալ Աֆեցեյը և դիմելով ամբիոնից Երդողանին ասաց. «Եթե հաջողվի ձեզ իրականացնել ծագված ազգական գործողությունները Սիրիայում, միեւնույն է դուր այնտեղ ընդամենը դաշնագրվելու եւ Իսլամական դեմոկրատիայի սահմանների դեմ, որովհետեւ այլ հնարավորություն չկա չէ, բացի այդ Սիրիայի հյուսիսային և արեւելյան հատվածներն արդեն իմենավար շրջաններ են»: Որքանով է ճիշտ Աֆեցեյ-

ԱՄՆ նախագահ Թրամփը իրարամերժ...

րի այս դիտարկումը, դժվար է ասել: Սակայն ակնհայտ է, որ Սիրիայից ամերիկյան զորքերի ամբողջովին դուրս բերման դեղորայք ֆրակալան ուժերն ակամա մեծեմալու են նախագահ Բաբար Ասադի վարչակազմին, այլ ոչ թե Թուրքիային: Եթե նույնիսկ հաջողվի Երդողանին իրականացնել «անվսանգ» գոտու ձեռավորման իր ծրագիրը, թեկուզ 32 կմ խորությամբ, դա չի հանգեցնի Սիրիայի հյուսիս-արեւելի այսպես կոչված ֆուրդ «ահաբեկիչներից» մաքրմանը: Վերջիններս ընդամենը կենտրոնական թուրքական սահմանից, հնարավորության դեղորայք վերադառնալու դաշնային կառավարությանը: Մանավաղ որ, ժողովրդա-հանրապետական կուսակցության առաջնորդ Զեմալ

Քըլըզհարողուի հավաստմամբ, Սիրիայի արեւմուտքում, ըստ երեւոյթին Ասադի զորքերից դաշնակցությունները սեղակայվում են ռուսական դիրքերում, իսկ Իդլիբում թուրք զինվորների դիտակետերն արդեն ռուսական զորքերի վերահսկողության տակ են, այն աստիճանի, որ դրանց մասակարարումն անգամ իրականացվում է ռուսների թույլտվությամբ, էլ չենք խոսում Իդլիբն ահաբեկիչներից մաքրելու նախագահ Վալդիմիր Պուտինի դաշնակցի մասին:

Թերեւս այս ամենի լավագույն լուծումը Երդողանի համար Սիրիայում «անվսանգ» գոտու ձեռավորելու իր ծրագիրը հրաժարվելն էր և նախագահ Ասադի

վարչակարգի հետ անմիջական կապեր հաստատելը: Բայց Թուրքիայի նախագահը սկսած 2011-ի մարտից անընդմեջ անձնական վիրավորումներ հասցնելով Բաբար Ասադին, կամ 3 ժամից Հալեպ, 2 ժամ հետո Դամասկոս մտնելու և այնտեղ Օմայան մզկիթում նամազ անելու զագրամներով վաղուց սղառել է նաև այդ հնարավորությունը: Հետեւաբար Երդողանը Սիրիայի արեւելյան ու արեւմտյան ծագիր իրականացնելու մասին մտածելիս դեռ է օտարիկ ԱՄՆ-ի, իսկ արեւմուտքում՝ ռուսների սրամադրությունները, հրաժարվելով իհարկե ամեն տեսակի սանձարձակություններից, եթե չի ուզում կանգնել նոր փորձությունների առջեւ:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆՎԵԼՅԱԼ

Հոկտեմբերի 9-ից 10-ը Մայր աթոռ սուրբ Էջմիածնի «Վաչե եւ Թամար Մանուկյան» մասե...

րից՝ Ռուսաստանից, Իռլանդիայից, Ֆինլանդիայից, Հոլանդիայից, Ավստրիայից, Բելգիայից...

Արցալ եղբ. Խաչատրյանի իր ելույթում, որը վերնագրել էր

զարավոր երեխաներ հայտնվում են մանկասերում», նշեց ռուս եկեղեցականը...

Անդրադառնալով արհեստական վիժեցման երեւոյթին՝ ռուս եկեղեցականն այն բնութագրեց որդես սղանություն...

Երկօրյա համաժողովին հանդես եկան բազմաթիվ մասնագետներ եւ եկեղեցականներ...

«Ընսանիքը Ասծո օրհնությունն է»

մարտահրավերներ» վերնագրով միջազգային համաժողովը: Համաժողովի կազմումիստի անդամներն էին Մայր աթոռի դիվանագետ Արցալ եղբայրու խաչատրյանը...

«Ամուսնություն. միություն, թե՛ համակեցություն», անդրադառնալով ամուսնության ներկա մեկնաբանություններին՝ դրանք վերագրեց որդես Սուրբ Գրի սկզբունքներին...

Համեմատելով ընսանեկան միության եւ համակեցության սկզբունքները՝ սրբազանը շեշտեց, որ դրանք նույնական չեն եւ արտադրանքներ: Միությունը դա երկուսի միավորումն է...

Ռուս ուղղափառ եկեղեցու ներկայացուցիչ եւ Հայաստանում Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու համայնքի կառավարիչ Լեոնիդ արք. Գորբաչովը իր ելույթում անդրադարձավ ընսանիքների փայլալույսն անհանգստացնող միտումներին: Վերջինս շեշտեց, որ երիտասարդության մեջ սարածված բաժանումների երեւոյթը հանգեցնում է երեխաների դաստիարակության եւ իրավունքների զանգվածային խախտումների:

«Կենդանի ծնողների առկայության դրսանումներում հա-

ղայնաններում ընսանիքի ինստիտուտի դաստիարակման եւ դաստիարակության կարեւորությունն է:

Համաժողովի վերջում, մեր հեռ գրույցում միջոցառման կազմվածիստի անդամ Արամ Սաֆարյանն ասաց, որ իրենց «Ինստեգրացիա եւ զարգացում» հ/կ-ն իր բոլոր հնարավորություններով աջակցել է այս ձեռնարկի իրականացմանը: Նա շատ կարեւոր համարեց Հայ Առաքելական եկեղեցու դերակատարումը եւ առաքելությունը ավանդական արժեքների ու մասնավորապես հայկական ավանդական ընսանիքի դաստիարակության գործում:

Արամ Սաֆարյանը ընդգծեց, որ Սամբուլյան կոնվենցիայի հեռ կաղված վերջին հասարակական ակտիվությունը ցույց է տալիս, որ մեր ժողովրդի մեծագույն մասը չի ուզում թույլ տալ ավանդական արժեքների կորուստը եւ դաստիարակման համախմբվել ու միավորվել ընդդեմ դրսից ներմուծվող շատ վիճարկելի, նեոլիբերալ արժեքների ներմուծմանը դիմանալու:

Համաժողովն ավարտվեց Ս. Գայանե սաճարում տրված փառավոր դասարագով:

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

ՌԳ-ում «Ազգ»-ի հասուկ թղթակից

Երախտագիր Հրաչյա Պողոսյանին՝ Արցալի թեմի վերաբացման 30-ամյակի առթիվ

Սեպտեմբերի 29-ին Գանձասարի վանական համալիրում մատուցվեց Սուրբ դասարագ՝ նվիրված Հայ Առաքելական եկեղեցու Արցալի թեմի վերաբացման 30-ամյակին: Պատարագին ներկա էին Արցալի հանրադատության նախագահ Բակո Սահակյանը, ԱԶ Ազգային ժողովի նախագահ Ալեոս Ղուլյանը, Արցալի թեմի հոգեւոր առաջնորդ Տեր Պարգեւ արքեպիս-

տերոսն եւն բերել Արցալի հոգեւոր կյանքում»:

Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ի կողմից՝ Արցալի թեմի առաջնորդ Պարգեւ արքեպիսկոպոս Մարտիրոսյանին բազմամյա ծառայության եւ ձեռնբերումների համար շնորհվել է Հայաստանյայց առաքելական սուրբ եկեղեցու «Սուրբ Ներսես Շնորհալի» շխանան: Պարգեւ Սրբազանի կողմից Ե-

կոպոս Մարտիրոսյանը, դեսական դաստիարակներ, հասարակական-փողափական եւ մակուրային գործիչներ, բարերարներ, հոգեւոր այրեր եւ բազմաթիվ հյուրեր:

Արցալի թեմի վերաբացման 30-ամյակի առթիվ շնորհավորական ուղերձ էր հղել Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն: Պատարագից հետո այն ընթերցեց Վրթանես եպիսկոպոս Աբրահամյանը:

Ուղերձում մասնավորապես ասված է. «Մեմ գոհությամբ եմ հաստատում, որ արցալահայության հերոսական դայարը, սեղծագործ կյանքի ողջ ընթացքը զարդարված են սրբատեղերի հանդեմ մեծ հոգածությամբ ու նվիրումով: Դրա վառ աղացույցը, անցած երեք տասնամյակներում շուրջ 90 եկեղեցիների ու վանքերի նորոգումն ու կառուցումն է: Արցալի թեմի վերաբացման 30-ամյակի կաղակցությամբ հայ-

րախտագրով է դարգեատարվել Հայ Առաքելական եկեղեցու «Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ» շխանանի ասուրես, «Մովսես Խորենացի» մեղալի դափնեկիր, Արցալի թեմի մեծ բարեկամ եւ բարերար, ճանաչված հասարակական գործիչ, դեսերբուրգաբնակ Հրաչյա Պողոսյանը՝ Արցալի թեմի 30-ամյակին նվիրված դասնական եւ մակուրային ժառանգությունն անփոփոխ գրերի լույսընծայման, մեկնատության եւ Արցալի թեմին ցուցաբերած աջակցության համար:

- Հայաստանում եւ Արցալում, հոգեւոր կյանքին վերաբերող իմ բոլոր ծրագրերն ու ձեռնարկումները եւ կյանքի եմ կոչում Վեհափառ Հայրապետի աջակցությամբ ու օրհնությամբ, ասում է Հրաչյա Պողոսյանը: Մեր սուրբ Հայ առաքելական եկեղեցուն, Արցալի թեմին մատուցած աջակցել եւ այսուհետեւ էլ կաջակցեմ ամենայն դաստատական մնթայն սիրով:

րադեսական մեր օրհնությունն եմ բերում Արցալի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Արքեպիսկոպոս Մարտիրոսյանին, հոգեւոր դասի ներկայացուցիչներին, ինչպես նաեւ մեր գնահատման եմ հայտնում Արցալի նախկին եւ ներկայիս իրաւունություններին, ովքեր իրենց

Ասվածահաճո գործ կատարելը ինձ համար սրի ցանկություն է, ուրախության մի անբացատրելի դրոշակում, եւ կարծում եմ յուրաքանչյուր հայ դես է իր ունեցած չափով բարեգործ լինի: Չէ որ մեծագույն եղանակություն է, եր մասնակցել եւս Հայրենիքի հղաբացման սուրբ գործին...

Ինչդեռ անցյալում, այնուհետ էլ հիմա՝ Երևանի ղեկավար համայնքում հայ բանասիրության ֆակուլտետում հիշում ու մեծարում են հայ մշակույթի գործիչներին: Պարբերաբար կազմակերպվող գիտաժողովներից, հուլի-ցերեկայիններից ու կլոր սեղանի ձեռնարկով դասախոսուսանող ֆունկցիոններից բացի, ֆակուլտետի լսարանները մեկը մյուսի հետևից կոչվում են մշակույթի գործիչների անվամբ:

Յերթական անվանակոչությունը սեղանի ունեցավ սեպտեմբերի 23-ին. անվանի գրող, թարգմանիչ, հրատարակիչ, գրականագետ Ջաբել Եսայանի (Հովհաննիսյան) անունով կոչվեց ֆակուլտետի 001 լսարանը: Վերանորոգման եւ հարակից ծախսերի համար դրամահավաքն իրականացրել են ԱՄՆ Զննչակոմիտեի նահանգի Սուրբ Համբարձում եկեղեցու ծխական խորհուրդը եւ հեգելոր հովիվ Տեր Ընծակը:

Բանասիրության ֆակուլտետի լսարաններից մեկը կրում է Ջաբել Եսայանի անունը

Միջոցառման ժամանակ զեկույցով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ Մ. Արեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտաբան Նառա Սարգսյանը: Այնուհետև ողջույնի խոսքով ու Ջաբել Եսայանի մասին գրական-կենսագրական ակնարկներով հանդես եկավ ֆակուլտետի դեկան Արծրուն Ավագյանը, դասախոս Սերժ Մրադիանյանը, Ջ. Եսայանի թոռը՝ Ալեքսանդր Եսայանը, Մասեմադարանի ավագ գիտաբան Մանուկ Տեր-Ստեփանյանը եւ այլք:

Միջոցառման ամբողջ ընթացքում ԱՄՆ-ից, Եսայանի միջոցով, ներկայացրել են երկու նախաձեռնության հեղինակ Տեր Ընծակը: Բարեգործական այս ձեռնարկը իրականացվել է Հայ օգնության ֆոնդի (ՀՕՖ) ջանքերի շնորհիվ: Ջաբել Եսայանը ծնվել է 1878 թվականի փետրվարի 4-ին Կ. Պոլսի Ալյուսար թաղամասում: Նախ ուսանել է մասնավոր դպրոցում, ապա սովորել ու ավարտել է Ալյուսարի Սուրբ Խաչ վարժարանը: 1892 թվականին մեկ տարի սովորել է Արևակ Զոհանյանին: 1895 թվականի դեկտեմբերին մեկնել է Փարիզ, որտեղ մասնակցել է Լուսինյանի բառարանի կազմմանը իբրև խմբագիր-սրբագրիչ, ունկնդրել Սորբոնի համալսարանի եւ Կոլեջ դը Ֆրանսի դասընթացները (գրականության ու փիլիսոփայության ճյուղերը): 1900 թվականին Ջաբելն ամուսնացել է նկարիչ Տիգրան Եսայանի (1874-1921) հետ: Փարիզում աշխատակցել է հայկական եւ ֆրանսիական թարգմանիչների, հայերեն ու ֆրանսերեն լեզուներով զբաղվող հոգևորականներ, արձակ ֆերվածներ, դասավանդողներ, վիճակներ, կատարել թարգմանություններ: Ֆրանսիական ու արեւմտեվրոպական, ռուս մշակույթի եւ գրականության, անհիկ աշխարհի արվեստի ֆաջ գիտակ, գրական հասարակայնության կողմից ճանաչված ու սիրված Ջաբել Եսայանը 1902 թվականին վերադարձել է Կ. Պոլսի եւ Երևանի քաղաքում, որտեղ 1905 թվականին սուլթան Աբդուլ Համիդի դեմ կատարված մահափորձից հետո, սկսվում է սոցիալական, ազգային-ազատագրական ճնշման, հալածանքների մոլորակը, եւ նա ստիպված մեկնում է Փարիզ ու այնտեղ ապրում մինչև 1908 թվականը՝ օսմանյան սահմանադրության իրականացումը: 1905-1907 թվականներին Ջ. Եսայանը հրատարակում է «Սկիւսարի վերջալոյսներ», «Կեղծ հանձարներ», «Հլուները եւ ըմբոսները» ու «Շնորհիվ մարդիկ» վիճակները: 1909 թվականի ապրիլին երիտասարդ Արամյանը կազմակերպում են հայերի կոնգրես, որին զոհ է գնում շուրջ 30.000 մարդ: Հայ մշակութային կյանքից, գրողներից ու գործիչներից կազմվում են դասախոսություններ, որոնք հասարակայնության հետ, հանդես է եկել արեւմտահայ գրողների եւ գրականության, արեւմտահայության մկասմամբ կիրառվող հալածանքների շուրջ զեկույցումներով ու դասախոսություններով, գրել է հոդվածներ: Այսպես, 1916 թվականի փետրվարի 6-ին Թիֆլիսի ֆաղաբային ժողովարանի դահլիճում՝ Հովհաննես Թումանյանի նախագահությամբ դասախոսություն է կարդացել «Հայկական վերջին հալածանքները Կ. Պոլսում մեջ» վերնագրով, իսկ մարտի 12-ին Բաբվում՝ «Հայ գրասերների ընկերություն» հրավերով Հասարակական ժողովարանում՝ Հովհաննես Հովհաննիսյանի նախագահությամբ, ժամանակակից արեւմտահայ գրականության եւ գրողների մասին դասախոսություն: Այնուհետև Մոսկվայի Հայկական կոմիտեի հրավերով Ջ. Եսայանը մեկնում է Պետրոգրադ եւ Մոսկվա, որտեղ կազմակերպում է հայ ուրբերի ու գաղթականների օգնի կատարվելիք հանգանակության գործը եւ ներկայացնում հայկական կոնգրեսների իրական դասերը: Արդիվ 4-ին Պետրոգրադում նա հանդես է գալիս դասախոսությամբ: Այդ մասին «Արեւ» թերթում՝ «Ջաբել Եսայանի դասախոսությունը Պետրոգրադում» վերնագրի տակ: Ջ. Եսայանի ողբերգական վախճանի մասին կարդում ենք.

1933 թվականին գրողի սեղանափոխությունը խորհրդային Հայաստան ճակատագրական եղավ. աշխատանքի հրավեր ստացավ Երևանի ղեկավար համալսարանից: Ժամանակաշրջանը հանրակրթական սարհիներին: 1936 թվականին գրողների միությունում իր ելույթին հաջորդում է այդ սարհիներին զանգվածային դարձած չարագուգակ երեւոյթը՝ չտրամադար ժամին դրան թակոցը, ապա եւ ձերբակալությունը: Բաբվի բանցից գրողի գրած նամակները խոսում են՝ նույն տակուն, խիզախ կեցվածքը: Նրա կյանքի դրամատիկական ավարտը՝ ողբերգական մահվան հանգամանքները մինչ այժմ անհայտ են: Որոշ սկզբներով, նա մահացել է 1943 թվականին: (Գեներալական սեղանափոխությունը վերջված են համագանցից) Գեորգ ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

ՌԱՏԻԿ ՀՈԿՅԱՆՆԻՍՅԱՆ Հայաստանի վասակալոր լրագրող Ժողովուրդը թանկ չվճարի՞

Պուսինը եկավ Երևան ու զնաց, իսկ հայ-ռուսական հարաբերություններում հեղափոխությունից հետո զգացվող սառնությունը, ինչդեռ երեսուն է՝ մնաց: Արտաբուս, անուգ, ամեն ինչ հիանալի էր, վարչապետ Փաշինյանն ու Ռուսաստանի նախագահը հոկտեմբերի 1-ին ԵԱՍՄ խորհրդի անդամ-ղեկությունների նախագահների երեսնյան զագաթաժողովում չզլացան միմյանց հասցեի սիրալիրություններ շոյալել: Բայց այդ ամենը, իմ տղավորությամբ, լավ կազմակերպված բեմադրություն էր: Իրականությունը դեռ է որոնել մանրումների՝ մեջ: Հեռուստակայանների ուղիղ հեռարձակումներից կարելի էր նկատել, որ նախօրեին վարչապետ Փաշինյանը օդանավակայանում անձամբ էր դիմավորում Բելառուսի նախագահ Լուկաշենկոյին, Իրանի նախագահ Ռոհանիին, այլ հյուրերի: Պուսինը ժամանեց հենց զագաթաժողովի օրը, եւ Փաշինյանը նրան օդանավակայանում չէր դիմավորում: Փաշինյանը, միգուցե, իսկապետ չէր կարող զագաթաժողովի բացման օրը անձամբ զնալ «Ջվարթնոց» օդանավակայան, բայց նույնիսկ Բաղրամյան 26-ի նախագահական նսավայրում, ուր ժամանում էին բարձրասիճան հյուրերը միսից անմիջապես առաջ, Փաշինյանը ընդգծված սիրալիր էր Մուրդուկայի, Ղազարխանի նախագահների, Սինգաթուրի վարչապետի նկատմամբ, որոնց դիմավորեց շեմից դուրս՝ ողջագուրվելով: Մինչդեռ Պուսինը ընդունելիս շեմից դուրս չեկավ, սղատեց, մինչև Ռուսաստանի նախագահն անձամբ մոտենա իրեն:

Մեզանում եղան ֆեյսբուքյան «մեկնաբաններ», որ հորթային հրճվանով գրել էին, թե տեսա՞ վերջին ֆան սարվա մեջ առաջին անգամ Հայաստանի ղեկավարը իրեն արժանադատիվ տղահեց, «չկեց» իմնաթիռի շարժասանդուղի մոտ: Բայց միթե սրամաբանական է իմնանվասացում տեսնել այնտեղ, ուր Հայաստանի ղեկավարը «կզում» է ուրիշ հյուրերի առջեւ, իսկ ահա Ռուսաստանի նախագահի առջեւ, տեսե՛ք-տեսե՛ք «չի՞ կզում»: Այդ դեղումը թույլ սվե՛ հարցնել՝ իսկ ինչո՞ւ Պուսինին ճանադարհելիս Փաշինյանը անձամբ զնաց «կզելու» եւ դեռ սոցցամեդիայում էլ հասուկ զրառում կատարեց, որ Պուսինին ճանադարհելիս տեսական ջերմ-բարեկամական զույց է ունեցել նրա հետ:

Իրականում հարցը կզել-չկզելու մեջ չէ, այլ այն իրողության, որ Վլադիմիր Պուսինը, ակնհայտորեն ցուցադրաբար, Ռուսաստանի դեսպանատնում էր հրավիրել Հայաստանի երկրորդ նախագահ, այժմ նախնական կալանքի տակ զսնվող Ռոբերտ Զոչարյանի սիկնոզը՝ Բելլա Զոչարյանին, եւ ժամուկեւ զուցել էր նրա հետ: Այս փաստը, դասասխանելով լրագրողներից մեկի հարցին, հաջորդ օրը հասուկ հաստատեց նաեւ Ռուսաստանի նախագահի մանր խոսնակ Վլադիմիր Պուսկովը: Հասկանալի է՝ սրանով Պուսինը հասուկ ընդգծել էր, որ իմը ոչ միայն անձնական լավ հարաբերությունների մեջ է Զոչարյանների ընսանիքի հետ, այլեւ չի հավատում Հայաստանի երկրորդ նախագահին մեղսագրվող հանցանքներին, տեղյակ է նրա նկատմամբ Հայաստանում ծայր առած գործընթացին: Անուգ, տեղյակ է նաեւ Ռուսաստանի հասցեին հայաստանյան ֆաղաբական ու մերձաղաբական որոշ շանակներում տուրեառվող բացասական ու նույնիսկ բացահայտ թեմանական արտադրություններին: Շատելով օդանավակայան՝ Պուսինին ճանադարհելու, Փաշինյանը ջան էր թափել ցրելու Ռուսաստանի նախագահին դիմավորելիս իր ցուցաբերած սառը վերաբերմունքի թողած բացասական տղակրթությունը, միգուցե նաեւ՝ տեղեկություն սսանալու Ռոբերտ Զոչարյանին կալանավորելու հարցում անձամբ իր խաղացած դերի վերաբերյալ Զոչարյանների ընսանիքի ունեցած վերաբերմունքի մասին:

Սրանք ամենեկին երկրորդական հարցեր չեն: Այսպիսի «մանրումներ» են, որ հսկայական հետեւաններ են ունեցում աշխարհաղաբական խոշոր խնդիրների հետագա լուծման կամ սրացումների առաջացման ու կանխման հարցերում: Որովիտեսե՛ր ղեկավարները նույնուհետ մարդիկ են, եւ ոչինչ մարդկային խորթ չէ նրանց: Համաշխարհային ֆաղաբականության մեջ վճռական դերակատարություն չունեցող Հայաստանի այն ղեկավարը, ով ցուցադրաբար իմնախախտություն կխաղա Մոսկվայի, նաեւ մուրալի մյուս հոգրներին հետ հարաբերություններում, կմերժի նրանց որեւէ խնդրանք, ինչդեռ Փաշինյանը վարչապետ դառնալուց անմիջապես հետո մերժեց Զոչարյանին չհետադարձելու Պուսինի խնդրանքը, լավ կլինի մսածի... հետեւաններին՝ մասին: Հանկարծ ու դրա դիմաց... ժողովուրդը չվճարի... Եվ միգուցե՛ բավական թանկ...

Խմբ. կողմից.- Կարծում ենք, որ նախագահ Պուսինը ղեկավար մարդու կողմից անցկացրեց վարչապետ Փաշինյանի եւ նրանով իրացողների համար: Նա ուզեց սովորեցնել, որ ղեկավար մարդու համար անձնական հարաբերությունները նույնուհետ կարեւոր են, նա, առանց ՀՀ իշխանությունների կամքը անտեսելու՝ ռուսական հող համարվող դեսպանատնում ընդունեց երկրորդ նախագահի սիկնոզը՝ այդպիսով իր ընկերական ղարսքը կատարելով, սակայն միաժամանակ հասկացրեց, որ անհասական կաղերը չի կարելի շփոթել միջոցական հարաբերությունների ու աստիճանի հետ: Այդ մե՛նք է, որ կարծում ենք, թե անձնական լավ հարաբերություններով ամեն ինչ «կղզվի», ինչդեռ սովետական ժամանակներում...

Հին Հռոմի խճանկարները երեանյան ցուցահանդեսում

Հայաստանի Ազգային Պատկերասրահը օգոստոսի 10-ից սեպտեմբերի 29-ը հյուրընկալեց «Հին Հռոմի գունեղ սեսիլները. խճանկարներ Կապիտոլյան թանգարաններից» ցուցահանդեսը:

Յի ու գրաֆիկական դիզայնի հետ մասնակցությամբ Մի հսկայական և ճգնաճեղ հասկանալի խճանկարի մակերեսը սարքեր սեսիլներն ու սիդաբանությունը, սարսեռակ հորինվածքային և բազմաթիվ դեկորատիվ մոտիվները՝ երկրաչափական, բուսական կամ այլաբանական

մեծ ժամանակ է պահպանել իր արտադրությունը, որի արտադրությունը կապված է մասնավորապես Մոսկովյան թանգարանի հետ: Այս ցուցահանդեսը նախատեսված է ցուցահանդես, որի առաջին համալիրը Բուլղարիայի Պիտոմիցիոսի ակադեմիայի Սոֆիայի հնագիտության ինստիտուտում է: Մեկ այլ համալիրը Թբիլիսիում է՝ Վրացական ազգային թանգարանում: Ցուցահանդեսի գիտական կողմի մասնաճյուղն է Կապիտոլյան թանգարանում Կապիտոլյան մշակութային ժառանգության գերատեսչությունը, որի խնամակալությունը հանձնված է Կլաուդիո Պարիզի Պրեսիդենտի և Նադիա Ազունիին:

«Երջանիկ և հոյաք են, որ Սոֆիայից հետո Երեանում ու Թբիլիսիում են իրենց թանգարաններում հյուրընկալում Կապիտոլյան թանգարաններից բերված այս հոյակապ խճանկարների ցուցահանդեսը, - ասաց ֆաղափարտ **Վիդիա Ռազին**:- Մեր նմաստակ է՝ արժեքներ և խթանել Հռոմի առեւտրի ժառանգությունը ողջ աշխարհում»: Ցուցահանդեսի մաս կազմող բոլոր 21 խճանկարները, որոնք հայտնաբերվել են Հռոմում, ժամանակային

նման է ընդգրկում, սկսած մ. թ. ա. 2-րդ դարից մինչև մ. թ. 4-րդ դարը, ուստի կարող են ճշգրտել ցույց սալ արհեստանոցների զարգացումը, աշխատանքների ստեղծագործական և կատարողական արտադրությունները, միևնույն ժամանակ՝ դասակարգումների նորաձևության և ճաշակների փոփոխությունը Հանրապետության ժամանակաշրջանից մինչև նուր Կայսերական դարաշրջանը: Խճանկարները, փաստորեն, լայն տարածում ունեցող արհեստագործական արտադրանքներ էին, որոնք նախատեսված էին առավել ունեւոր և միջին դասի ֆաղափարտների սենյակի հասակներն ու դասերը գեղեցկացնելու, ինչպես նաև հանրային կառույցները և դամբարան-հուշարձանները զարդարելու համար, և այս դասաձևով, երբեմն զարմանալի կերպով, օգնում են սեղեկությունը ստանալ հին Հռոմի միտոսից և հասարակության մասին:

Խճանկարները մրաքաղ զարդերով և մրբերանգների հարստությամբ մեզ հետ են տանում «գլոբալիզացված» մի աշխարհ, որտեղ նույն կաղապարները վերահաստատվում էին հազարավոր կիլոմետրեր այն կողմ: Ցուցադրված հավաքածուն թույլ է տալիս գնահատել բոլոր սեսակի և սեփականների խճանկարները, նաև մտնել զարդերի թեմատիկայի բնույթի մասին, որոնք բազմաթիվ են նշանների և գույների մեջ, նաև մեր մշակույթ

մասնակներից մեծնշան, դիզայնական սեսարաններով և կերպարներով, իրական կյանքի, ինչպես նաև մեծ արժեքներ կայացնող խորհրդադրություններ: Հասակի և դասի հնագույն խճանկարներից ընդգրկված առավել հասկանալի աշխատանքների օրինակները մաս են կազմում կապիտոլյան հավաքածուի արժեքավոր այն հասկանքի, որը հայտնաբերվեց 19-րդ դարի վերջին, 20-րդ դարի սկզբին կատարված ժողովրդական և հետազոտման մեծ աշխատանքների արդյունքում: Այն հաջորդ օրն իսկ հետաքրքիր է առաջացրեց Հռոմում՝ Իտալիայի թագավորության նոր մայրաքաղաքի համար իրենց նշանակությամբ (1870):

Ցուցահանդեսի բացումը տեղի ունեցավ օգոստոսի 9-ին, ժամը 18.30-ին, Երեանում՝ Հայաստանի ազգային թանգարանում, Հայաստանի կառավարության անդամների, դիվանագետների, գիտնականների ու ֆաղափարտների ներկայությամբ և զործեց մինչև սեպտեմբերի 29-ը՝ մաս կազմելով հայկական մայրաքաղաքի ամառային միջոցառումներին՝ իտալական մշակութային միջոցառումներով հարուստ սեզոնի ժամանակում՝ ընդգրկելով դեպի հայաստան և Հայաստանի կառավարության միջոցով սերտ համագործակցության:

www.ildenaro.it
Իտալիայից բարձրագույն
գեղարվեստական

Իտալիայի դիվանագիտական փաստաթղթերը Հայաստանի վերաբերյալ՝ 13 հատորով

Վերջին ժամանակներում և նկատվում հրատարակելու սարքեր երկրների արխիվներում գտնվող հայերի և Հայաստանի վերաբերյալ փաստաթղթերը: Միջազգային միաբանության անդամ **Հայր Վահան Ժայրագյույն վարդապետ Օհանյանի** և ավստրալիացի գործիչ **Արա Զեթրոյանի** 12 երկար տարիների համատեղ աշխատանքի արդյունքում հանդիսացող «The Armenian Genocide: Prelude and Aftermath. As reported in the U.S. Press»,- Հայոց ցեղասպանությանը նախորդած և հաջորդած ժամանակաշրջաններում ամերիկյան մամուլում տեղ գտած հրատարակումներին առնչվող 10 հատորանոց անգլերեն մատենաշարից հետո, այժմ 20 տարվա սնագան աշխատանքների արգասիքը՝ «Document: Diplomatici Italiani sull'Armenia» (Հայաստանի վերաբերյալ իտալական դիվանագիտական փաստաթղթեր) 13 հատորանոց մատենաշարը կհրատարակվի Միլանում:

Ծրագիրը իրագործվելու է երեք փուլով: Առաջին փուլում երեք հատորներ կընդգրկեն 1879-1890 թվականները, երկրորդում՝ 6 հատորներ՝ 1891-1911 թվականները, իսկ երրորդում՝ 4 հատորներ՝ 1912-1923 թվականները:

Ֆլորենցիայի համալսարանից **Սարթա Պետրիչիոլի** դեկլարությամբ երկրորդ և երրորդ փուլերի հատորները շուտով կներկայացվեն հանրությանը, երբ լույս տեսնի 10-րդ հատորը: Առաջին փուլի հատորները ավելի լայն ժամանակ և ֆինանսական ռեսուրսներ կդառնան, որովհետև փաստաթղթերի մեծ մասը ձեռագիր է, փաստաթղթերը հիմնականում իտալերեն են, բայց կան նաև անգլերեն, ֆրանսերեն և լատիներեն վավերագրեր: Բոլորն էլ, սակայն, վերցված են Իտալիայի արտադրության արխիվներից:

«Իտալիայի հայերի միություն» (ԻՀՄ) միջոցով ծրագրի հովանավորներ են մի խումբ իտալացիներ՝ գլխավորությամբ Հակոբ Մանուկյանի, Մինաս Լուրյանի և Պիետրո Զյուլյուբյանի: Հակոբ Մանուկյանը սոցիոլոգ է, որ դասախոսել է Իտալիայի սարքեր համալսարաններում և եղել է (մինչև 2010 թվականը) Ռիմիական արդյունաբերական մի խմբակցության նախագահը: Որոշ ժամանակ նախագահել է նաև ԻՀՄ-ն: Ներկայիս դրա դասավանդումը նախագահն է: 1968-1990 թվերին հովանավորել է «Հայկական ճարտարապետական վավերագրերի» հրատարակումը: Հեղինակ է, այլոց շարքում, Միլանում 2014-ին լույս տեսած «Presenza armena in Italia» (Հայերի ներկայությունը Իտալիայում) ուսագրավ հատորի:

Մինաս Լուրյանը ԻՀՄ-ի ներկա նախագահն է և Վենետիկում գործող «DEMME Edizioni» հայկական ուսումնասիրությունների և փաստագրումների կենտրոնի տնօրենը: Պիետրո Զյուլյուբյանը՝ Միլանում և Լոմբարդիայի ժամանակ Հայաստանի հանրապետության դասավանդող հյուրախոսն է:

Ըստ Մանուկյանի, ծրագրին 1996 թվից մասնակցել են Արա Սարաֆյանը (Միջազգային ԵՄ Արբոս համալսարանից), Հիլմար Կայզերը և Ռաֆայել Ռոմանելին (Ֆլորենցիայի եվրոպական համալսարան-ինստիտուտից), որոնք, Ենիո դի Նոլին, Մարսա Պետրիչիոլին և Ալբերտո Տորինին (Ֆլորենցիայի համալսարանից), Ֆիլիբեռ Ադամիրո (Բոխումի համալսարանից) և Մարչելո Ֆլորենց (Սիենի համալսարանից):

Հատորները ձեռք բերելու և մանրամասնություններ դարձաբանելու համար այցելել «https://www.Librariauniversitaria.it» «segreteria@centrostudiarmeni.it» կամ «http://www.unionearmeni.it/documenti-diplomatici.it.armeni/» կայքերը:

Հակոբ Մանուկյան

Ն. ԾԱՌԵՆԻՍԵԱՆ

Արցախի Հանրապետության ժողովրդի շնորհիվ «Արցախի ժողովրդի» ՓԲԸ «Դիզայն» մասնաճյուղում ներկայումս աշխատում է ավելի քան 100 մարդ: Ծրագրում օդային գծերի սղասարկումն ադապտվում են երկու բրիգադ, որոնք տեղակայված են Հանրապետության և Տոլ գյուղում: Կառույցի սղասարկման ոլորտն ընդգրկում է 173 ենթակայան, որոնցից 121-ը գտնվում է մասնաճյուղի հասցեակետում, 550 կմ երկարության 10/04 ԿՎ հզորության էլեկտրակայան գծեր: Փոխարինվել են շուրջ 200 միավոր հենասյուներ և 25 կիլոմետր երկարությամբ էլեկտրակայան գծեր: Հանրապետության և գյուղերում էլեկտրիֆիկացվել են 500-ից ավելի կմ և փոխվել են ենթակայաններ:

Ծրագրում բաժանորդների թիվը կազմում է 4300, որից 3630-ը բնակիչներ են: Օգտագործված էլեկտրաէներգիայի վարձավճարների հավաքագրման 80 տոկոսից ավելին կատարվում է բանկային համակարգի միջոցով և փոստային բաժանմունքներում:

Արցախի էներգետիկական զարգացումը և Թվերը խոսում են

Հարկ է նշել, որ «Արցախի էներգետիկական զարգացում» ՓԲԸ ստեղծվել է 1998 թվականի դեկտեմբերի 29-ին: Ընկերությունը հիմնականում զբաղվում է էլեկտրաէներգիայի բաժնեմասեր և իրացմամբ: Ցանցերի ընդհանուր երկարությունը կազմում է 3988 կիլոմետր: Էլեկտրաէներգիայի բաժնեմասն իրականացվում է Արցախի Հանրապետության հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի կողմից հաստատված սակագներով: Սղասարկում է ավելի քան 51 հազար բաժանորդի:

2016թ. «Արցախի էներգետիկական զարգացում» ՓԲԸ կողմից առավել էլեկտրակայան էներգիայի ֆանակը կազմել է 299 միլիոն ԿԿՏժ:

Սարսանգի հիդրոհանգույցը

2017 թվականի առաջին եռամսյակում Արցախում արտադրվել է 83 միլիոն ԿԿՏժ էլեկտրակայան էներգիա: Ընդհանուր առմամբ էլեկտրահաղորդման օդային գիծը, որը իրար է միացնում Սոթի-Հաթիբ ենթակայանները:

Արցախում 1940 թ. արտադրվել է 1,57 մլն կվտ էլեկտրաէներգիա, իսկ 1986 թ.՝ 57,8 մլն կվտ:

Մինչև 1920թ. Արցախում լուծակառուցվել է մեկ հիդրոէլեկտրակայան Շուշի ֆաղափ մոտ՝ 30 ԿՎտ էլեկտրակայան հզորությամբ: Անհրաժեշտ է մտածել մեծ շուկայում և մեծ շուկայում էներգետիկայի ստեղծման 100-ամյա հոբելյանը:

Ստեփան ԳՐԳՐՎՅԱՆ
Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու,

ԳԵՂԱՍ ԸՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Տարիներ առաջ համանման վերնագրով մի նյութ էի գրել: Առիթը թերևս այն էր, որ հայաստանաբնակներին կողմից զազար անվանվող բանջարեղենը սկսել էին ստեղծել կոչել, որի արդյունքում, թերևս կեղևազեր, դրա ամիսներ առաջվա կիլոգրամի գինը 150 դրամից հասել էր 250 դրամի: Դե, ամիսը 1-2 կիլոգրամ այն օգտագործելու դարձավ հավելյալ մեծ գումարի մասին չէր խոսք, այլ աննախադեպ աճի, որը շուրջ 65 տոկոս էր կազմում:

Այս մասին կրկին մտածելու առիթ ծագեց ՀՀ վարչապետի վանաձորյան ասուվիսը դիտելու ընթացքում, երբ գնաճի խնդիրն անդրադառնալով կառավարության ղեկավարը ոչ մի խոսք չա-

բառնառավ է «Լեռնահանրապետական» տոհմը: ՀՀ առևտրային ցանցում ստեղծված այս բեռնափոխակի օգտագործում վաճառվում է կիլոգրամը մինչև 500 դրամով, հազվադեպ՝ 350-400 դրամով: Զառարանակիս օգտագործողներն են սարակուսած այս առումով, այնպես որ երբ մտում են, որ գինը դառնա անվերջապես է արժեքներից ներմուծումով, ոմանք սարակուսում են. բա Արամուսի գազարն ի՞նչ եղավ:

Հարցի հասցեատեղը գյուղատնտեսի վիճակով մտածող ակտիվ լրագրողները զբաղվող ՀՀ ֆառագրիս չէ, այնպես որ հանրային հեռախոսային ներկայացուցող խնդիրը վերահասցեագրում են ՀՀ գյուղատնտեսության դասախոսանքներին, հիմա արդեն՝ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությանը, որի կազմ է մտնում եր-

անվանումը: Հողային ռեսուրսի դարձառաջում ստեղծված դարձառաջարկը կարելի է բավարարել ՀՀ վարելահողերի անգամ 1 տոկոսն օգտագործելու դեպքում:

Եվ հարցը՝ ինչու են այսչափ անգոր ու անճար դարձել դարձառաջարկ խնդիրների լուծման ընթացքում, հնչում է բնականաբար: Այն խոսքերը, թե մեզանում ամեն ինչ է արվում հոյա՛հ ֆառագրիս առօրյան բարեփոխելու ուղղությամբ, ցանկալի է առարկայորեն զգալ: Լավագույն առօրյա ունենալը, լավ կենցաղով արդեն, հանգիստ միջավայրում ժամանցը դառնալով անվերջապես են մեր հագուկաղով, մեր կերած-խմածով, օրվա ընթացքում սղառած կալորիաներով: Արդեն հիշատակված երկրներում միջին բնակչի հագուկաղ օրվա ընթացքում այն կազմում է 3200-3800 կիլոկալորիա, երբ մեր վերջին սարիների ցուցա-

Ալին Տեմիրճյանի երաժշտական նախագիծը՝ «Մեկ մարդ, մեկ երգ»

Ալին Տեմիրճյանը արգենտինահայ երգահան է և երգչուհի է: Թողարկել է երկու ալբոմ իր հորինած խոսքերով երգերի: Հաճախակի մասնակցել է սարբեր արգենտինյան և հայկական երաժշտական միջոցառումների՝ Բուենոս Այրեսում: Հեռախոսային նախագիծը՝ «Մեկ մարդ, մեկ երգ»-ը մեծ հաջողություն է ունենում: Արգենտինյան սարբեր օգտագործում էլոյթներ ունենալուց հետո, երբ նա անցյալ սարի 4-րդ անգամ ժամանեց Հայաստանի Հանրապետություն, միտք հղացավ նույնը կատարել նաև Արցախում և «Birthright Armenia» (www.birthrightarmenia.org) ծրագրի աջակցությամբ այս սարի իրականացում է իր երազանքը: Նոյաբանի և Հայաստանի եւ Արցախի ժամանակակից երաժշտական արվեստը ներկայացնել աշխարհին, օտարներին՝ սեսարժան վայրերի և ավանդույթների ուղեկցությամբ: Նա օրում է մարզից մարզ և փորձում յուրաքանչյուրում զգնել մի տեղացի երաժշտի (կամ խմբի), որի հետ կարողանա երգել հայերեն և սեսագրել կատարումը: Տարիային է նախ սահմանափակումներ չի նախատեսում: Ձայնագրելու է ինչպես ավանդական, ազգային, այնպես էլ ժամանակակից երաժշտական կատարումներ, որոնք տեղում նկարահանվելու են և հեռագայում տեղադրվելու «YouTube»-ում և այլ սոցցանցերում: Դրանք ուղեկցվելու են խոսքերով և անգլերեն ենթախոսագրերով: Նրա ցանկությունն է այդ միջոցով կանուրջ հանդիսանալ Հայաստանի և աշխարհի միջոց, նոյաքան երաժիշտների փոխադարձ ծանոթություններին: Հույս ունի իր օգտագոյությունը Հայաստանում և Արցախում ավարտել այս սարվա վերջին: Նրան կարելի է հետեւել այցելելով «<http://facebook.com/alinmusica.ok>» կամ «<http://youtube.com/alinmusica>» կայքերը: **Ն.Օ.**

Ստեղծված են իր գինը

սաց գնաճը դառնալով անվերջապես առաջարկ-դառնալով սկզբունքի մասին, գերադասելով այստեղ էլ կրկին հիշել կոռուպցիոն դրսեւորումները: Եթե այն դառնալով անվերջապես էր հանրության մի մասի բնորոշմամբ ներկրողների օգտին սղառակելով, խնդիրը դարձ էր: Հարցն իրականում այն է, որ ՀՀ ֆառագրիսների կողմից սղառվող հիմնական դարձառաջարկները մեծամասամբ ներկրվող են, երբ խնդիր դեմ է համարել դրանք մեզ մոտ անցնելը, որոնց թվում են սանտիմենտների կողմից օգտագործվող այս սղառական բանջարեղենը: Թերևս սղառական բառն այստեղ կարելի է անհարկի դիտարկել, ֆանգի ստեղծվող հարուս է աշխարհըրով, հանրային աղերով, վիսամիներով, այն օգտագործվում է սննդի մեջ թարմ, դառնալով անվերջապես ու եփված վիճակում: Մակաբույսի հյուսքը և կարոտինը օգտագործվում է որպես բուժամիջոց սակավարյունության և հիպոտենզիոնիկ հիվանդությունների դեմ: Իլումն այս ամենի, այն նաև արժեքավոր կեր է, ՀՍՄՀ-ում մեակվել է նախալեռնային և լեռնային օգտագործում, հեղափոխելով բերքը սասանվել է 2,5-3,5 տոննայի սահմաններում: ՀՍՀ հանրագիտարանը վկայում է, որ մեզանում

բեմնի գյուղատնտեսությունը: Նորանկախ Հայաստանի ողջ դաստիարակ ընթացքում ոլորտային դասախոսանքներն արդեն ակնհայտ կարևոր դեր են խաղում ակնհայտ չի արել մեր խոհանոցներում դարձառաջարկ օգտագործվող բանջարա-բոսանային մեակաբույսերի սարկան արժեքների վերաբերյալ, որի արդյունքում գյուղատնտեսական այս ոլորտը ինքնահոսի է մասնավոր: Արդյունքում մենք որևէ դաստիարակում չունենք Եգիպտոսից ու Իրանից, Չինաստանից ու Իսրայելից ներկրվող սղառի ու սղառի, ստեղծվողի ու սղառի, բազուկի ու կոճաղղի, այլ մեակաբույսերի ուղեկցող հասկություններին: Հայաստանյան հանրության օգտագործում հաճախ է հարց հնչեցվում, թե այդ ի՞նչ միջոցներով են հրեից սակավաճող երկրում հարյուր հազարավոր տոննաներով ստեղծվում անցնում, դրա 100 հազար տոննան Ռուսաստանի Դաճնություն արժեքներում, մեզ էլ բաժին հասցնում, երբ դարձ է մեզանում արժեքավոր դառնալով ֆառագրի ո՞ր տոկոսն է կազմում. 10, 20, ոչ ավելի, ֆանգի երեւանյան սղառներին կառավարող վաճառատներին աշխատակիցների դասարկող դարձելով վրա հաճախ կարելի է կարգալ «Իսրայել»

միջոց 2200 կիլոկալորիա է: Այն չի բարձրանում, որովհետև ՀՀ հողա-ջրա-ջերմային կարողունակությունը մեր մարդկանց ծառայեցնելու փոխարեն այնտեղ ՀՀ կառավարության ակտիվ ջանքերի օգտին էլակ ու հողաջր է անցնում արաբ օբյեկտի համար, անվերջ կառուցվող ջերմոցներում էլ լույսի ու վարունգ է մեակվում բարեկամ ռուսաստանցիների համար: Նման սեսական գործընթացների արդյունքում մեզ էլ մնում է բավարարել Հայաստանի Հանրապետությունում առաջիկա սարիների գնաճը կառավարելի լինելու ի՞նչ անհանգիստ հավաստիացումներով, որպիսին լսում ենք սասնամակներ օտարներին: Տարիային արդեն թե ցավալիորեն սեսական գործընթացներն այլ, անբացատրելի սցենարներով են ընթանում, երբ աշխարհում է համարվում թարմ այցելողների վիճակագրություն վարելը, այլ ոչ ասեմ մեր մարդկանց կյանքի տեղադրության երկարացումը դիտարկելը: Վարչապետական ասուլիսի ընթացքում խոսվեց Արցախ-ՀՀ հեռախոսագրերի ռոդեակ-ճարների հնարավոր նվազեցումից, երբ հարկ է մասնագրել Արցախն ու ազատագրված սարածքները հենց թեկուզ ողջ Հայաստան աշխարհից արժեքները հարյուր հիզարով բնակեցնելու խնդրով:

Թե ինչպիսի գործընթացներ կծավալվեն հեսասուլիսյան օգտագործում, երբ հանրությանը մտածողը հիմնական հարցերից օտարի դասախոսները չհնչեցնեն, կեսնենք առաջիկայում: Հուսամ կարծեմ որ զառարանության դառնալով օգտագործումը և առավել ևս՝ ցնցումները:

Ուրախակի լուր

2019 թվականի հուլիսի 17-23-ը Հոնկոնգում տեղի ունեցավ գրի միջազգային ցուցահանդես, որտեղ մասնակցում էին աշխարհի սարբեր երկրներ: Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, սեյսմոլոգիկական գիտությունների թեկնածու, բազմաթիվ ակադեմիաների անդամ, «Ազգ»-ի թղթակից Սեսփան Պաղիկյանի «Հայաստանի էներգետիկայի դաստիարակը» չորս հասոցանոց մեակագրության ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով աննոցաղաները ներկայացվեց այդ հեղինակավոր գրի միջազգային ցուցահանդեսի ժամանակ և մեծ արժանավորումներով: Այն տղաղվել է «HONG KONG BOOK FAIR 2019» հեղինակավոր կատալոգում: Ուրախակի է, որ Հայաստանը ունեցավ էներգետիկայի դաստիարակ չորս հասոցակ և այն ներկայացվում է միջազգային բարձր մակարդակով:

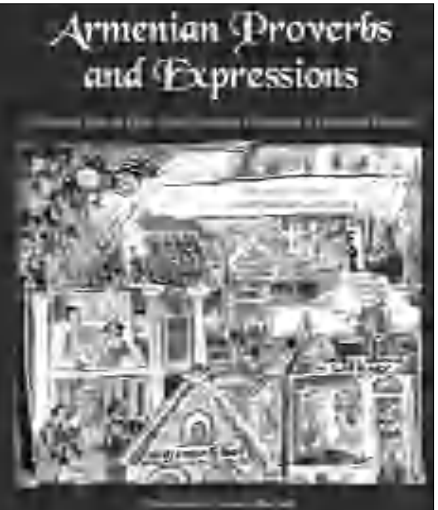

Հայկական առակներն ու արտահայտությունները անգլերենով

«Դելրել ավանը Դեսոյթին է միացել 1905-ին: 1930-ին ֆառագրի հարավարեւմտյան այդ հասկանքը, ըստ վիճակագրական սղառների, 23 հազար բնակիչ ուներ, ինչը դժբախտաբար նվազելով 2016-ին դարձել է 2763», գրում է իր նոր գրի նախաբանում **Սյուզան Կաղյան-Կողայանը**: Վաթսու երկար սարիներ, սկսած դեռ այն ժամանակ, երբ ուսանող էր Միչիգանի և Ուեյն Պետսիանայարաններում, նա մեծ սիրով և համբերությամբ հավաքել է հայկական համայնքներում լսած առակներն ու արտահայտությունները և թարգմանելով դրանք այժմ հրատարակել, որպես իր նոյաքան հայկական բանահյուսությանը: 207 էջանոց նոր հասոցը, որը կրում է «Armenian Proverbs and Expressions» խոսքերը, արդյունք է Սյուզանի ողբացյալ ամուսնու՝ Արչի Կողիկյանի աջակցության և ծրագրի նվիրվածության: Հարյուրավոր առակների և արտահայտությունների կողմից հեղինակը հայկական բանահյուսության գողջիկ դաստիարակներ է գեցեղել, ինչպես նաև նկարներ Դելրելի հայկական

համայնքի անցյալից, ինչպես օրինակ Չավարյան դառիչը, Համայնքային կենտրոնի օտար: Սկսված և Կարի դողոցների օտարը, եսայն: Արտահայտությունների մեծ մասը հեղինակը գրի է առել Սեբաստիայից, Երզրումից, Մուլիցից, Վանից, Բիթլիսից, Կարբերից, Կիլիկիայից ու Մալաթիայից սարագրված և հեսագայում Մ. Նահանգներում աղապսան գսած հայերի հես գրույցների ընթացքում:

համայնքի անցյալից, ինչպես օրինակ Չավարյան դառիչը, Համայնքային կենտրոնի օտար: Սկսված և Կարի դողոցների օտարը, եսայն: Արտահայտությունների մեծ մասը հեղինակը գրի է առել Սեբաստիայից, Երզրումից, Մուլիցից, Վանից, Բիթլիսից, Կարբերից, Կիլիկիայից ու Մալաթիայից սարագրված և հեսագայում Մ. Նահանգներում աղապսան գսած հայերի հես գրույցների ընթացքում:

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի կարիքներն ադապտվելու նպատակով հիզիենայի թղթե դարագաներ (զուգարանի թուղթ, թղթե սրբիչ) ձեռքբերելու համար կազմակերպության ընտրության երկու փուլով բաց մրցույթի նախաորակավորման գործընթաց իրականացնելու մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկը իրականացնում է երկու փուլով բաց մրցույթի նախաորակավորման գործընթաց՝ ՀՀ կենսրոնական բանկի կարիքներն ադապտվելու համար՝ հիզիենայի թղթե դարագաներ (զուգարանի թուղթ, թղթե սրբիչ) ձեռքբերելու նպատակով:

Նախաորակավորման գործընթացին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարությամբ եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման դայմանագրով նախատեսված դրամավորումների կատարման համար դաշմանաբար իրավունք, սեփական կամ ֆինանսական միջոցներ:

Նախաորակավորման գործընթացին մասնակցել ցանկացող անձինք մեծ է բավարարել հետևյալ պահանջներին՝

Մասնակցողը մեծ է ունենա դայմանագրով նախատեսված դրամավորումների կատարման համար հրավերով պահանջվող՝

- 1) մասնագիտական գործունեության համադասախանություն դայմանագրով նախատեսված գործունեությանը.
- 2) մասնագիտական փորձառություն.
- 3) սեփական միջոցներ.
- 4) ֆինանսական միջոցներ.
- 5) աշխատանքային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաժեշտ է ներկայացնել թղթային ձևով, Հայաստանի Հանրապետություն կենսրոնական բանկ՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերը մեծ է ներկայացվեն հայտերն լեզվով:

Մասնակցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչև **2019թ. Ույեմբերի 01-ի** ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկ» ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

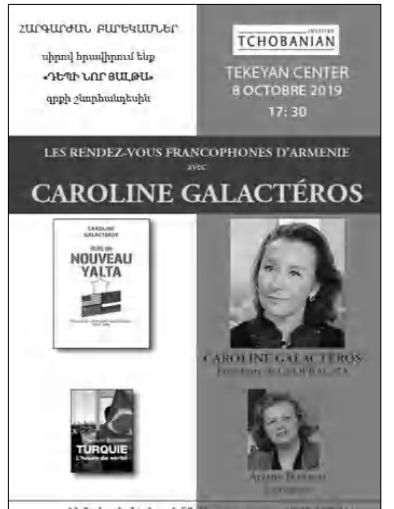
Հայտերի բացման միջոց անց է կացվելու ՀՀ կենսրոնական բանկում՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, **2019թ. Ույեմբերի 01-ի** ժամը 16:00:

Նախաորակավորման գործընթացի արդյունքների ամփոփման միջոց հրավիրվում է **2019թ. Ույեմբերի 07-ին** ժամը 16:00:

Նախաորակավորման գործընթացին մասնակցելու հրավերը հրատարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Նախաորակավորման գործընթացին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին՝ 18-02, 18-05:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հեռ կադերի ծառայություն

Գրի շնորհանդես
Թեմայան
Կենսրոնում՝
08.10.2019թ.
«ԴԵՊԻ ՆՈՐ
ՅԱԼՁԱ»

Յալթան այլևս գոյություն չունի: Այսօր մեծ ալանաճեղ են աշխարհի մի նոր վերաբաժանման: Ի՞նչ դերում հանդես կգան Ֆրանսիան եւ Եվրոդա՞մ դերակատարի՞, թե՞ դիտորդի:

Սույն աշխատության մեջ ամփոփված լրագրային հոդվածներն ու տեղեկությունները լուսաբանում են վերջին հինգ տարիների միջազգային կարևորագույն իրադարձությունները եւ անկողնակալ ձեռք ներկայացնում են աշխարհում ստեղծված ուժերի նոր հարաբերակցության ամբողջ բարդությունը:

Caroline Galacteros՝ ֆալաֆական գիտությունների դոկտոր, դասախոսի ղեկավար, Արմենիայի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարության արտաքին հետազոտությունների ինստիտուտի Ֆրանսիայի, դասավանդել է ռազմավարություն եւ էթիկա Ecole de Guerre-ում (Ռազմական դպրոց): Այժմ գլխավորում է PLANETING խորհրդակցական ընկերությունը եւ վարում է «Հոգու վիճակ, դեմքի թանձր» բաժինը Point.fr-ում:

Հրատարակել է «Ուղիներ խաղաղության, ուղիներ դաշտազանի» (2013) եւ «Պատերազմ, սեփնորոգիա եւ հասարակություն» (2014). Եղել է միջազգային, աշխարհաֆալաֆականության եւ ռազմավարական հետախուզության մասնագետ է:

«Թեմայան Կենտրոն» հիմնադրամ

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակչության ԻԸ Տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԹԵՄԵՅԱՆ ՓԱԲԼԻԿՆԳ» ՍՊԸ
Երևան 0010, Հանրապետության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱՎՈՐ ԱՆՏԻՔԵՆԵՆ հեռ. 060 271117
Հավաքակառուցիչ (գովազդ) հեռ. 582960,
Շուրջօրեայ լրատվական ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միջոցով ամբողջական թե՛ մասնակի արձագանքները հրատարակվում են մասնակցի միջոցով, ռադիոհեռուստատեսությամբ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառում համաձայնության խստի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:
Նիւթերը չեն գրախուսում ու չեն վերադարձվում:
Գ ճառով յօրդաճները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դասախանաճություն չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԿԲ-ում ահագործվող CyberArk համակարգի ուղեկցման արժույթների ձեռքբերման նպատակով կազմակերպության ընտրության հրատարակային մրցույթի կազմակերպման

Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկը հայտարարում է հրատարակային մրցույթ՝ ՀՀ ԿԲ-ում ահագործվող CyberArk համակարգի ուղեկցման արժույթների ձեռքբերման նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար:

Մրցույթին կարող են մասնակցել այն անձինք (այսուհետ՝ Մասնակից), որոնք ունեն ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքով սահմանված դրամավորումների կատարման համար դաշմանաբար իրավունք, մասնագիտական որակավորում, սեփական կամ ֆինանսական միջոցներ, նյութական եւ աշխատանքային ռեսուրսներ, որոնք մրցույթի հայտը ներկայացնելու դեպքում չունեն ժամկետանց դրամավորումներ: Հայաստանի Հանրապետության հարկային եւ սոցիալական ադապտվածության վճարների գծով:

Մրցույթային առաջարկությունները անհրաժեշտ է ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետություն կենսրոնական բանկ՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյան 6:

Մրցույթային հայտերի ընդունման վերջին ժամկետն է 2019թ. Ույեմբերի 18-ը ժամը 16:00:

Մրցույթի հայտերի բացման օրն ու ժամն է 2019թ. Ույեմբերի 21-ը ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների ամփոփման միջոց հրավիրվում է 2019թ. Ույեմբերի 28-ին ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը հրատարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. (010)59-28-02, 59-28-05 ներքին՝ 18-02, 18-05, mail galust.galstyan@cba.am:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հեռ կադերի ծառայություն

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կենսրոնական բանկի համար «Կրիտիկոգրաֆիկ նույնականացման բանալի» նույնականացման միջոցի ձեռքբերման նպատակով կազմակերպության ընտրության բաց մրցույթ կազմակերպելու մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկը կազմակերպում է բաց մրցույթ՝ ՀՀ կենսրոնական բանկի կարիքներն ադապտվելու համար «Կրիտիկոգրաֆիկ նույնականացման բանալի» նույնականացման միջոցի ձեռքբերման նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար:

Բաց մրցույթին կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարությամբ եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման դայմանագրով նախատեսված դրամավորումների կատարման համար դաշմանաբար իրավունք, սեփական կամ ֆինանսական միջոցներ:

Բաց մրցույթին մասնակցել ցանկացող անձինք մեծ է բավարարել հետևյալ պահանջներին՝

Մասնակցողը մեծ է ունենա դայմանագրով նախատեսված դրամավորումների կատարման համար հրավերով պահանջվող՝

- 1) մասնագիտական գործունեության համադասախանություն դայմանագրով նախատեսված գործունեությանը.
- 2) մասնագիտական փորձառություն.
- 3) սեփական միջոցներ.
- 4) ֆինանսական միջոցներ.
- 5) աշխատանքային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաժեշտ է ներկայացնել թղթային ձևով, Հայաստանի Հանրապետություն կենսրոնական բանկ՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերը մեծ է ներկայացվեն հայտերն լեզվով:

Մասնակցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչև 2019թ. Ույեմբերի 14-ը, ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկ» ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միջոց անց է կացվելու ՀՀ կենսրոնական բանկում՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, **2019թ. Ույեմբերի 14-ին**, ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների ամփոփման միջոց հրավիրվում է 2019թ. Ույեմբերի 21-ին ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը հրատարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենսրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին՝ 18-02, 18-05, mail - galust.galstyan@cba.am:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հեռ կադերի ծառայություն

www.azg.am

ԳՈՎԱԶԳԻ ԶԱՄԱՐ ԶԱՆԳԱՀԱՐԵԼ 58-29-60, 060 271112

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Թեմայան Փաբլիկինգ» ՍՊԸ, Երևան, Հանրապետության 47: Պետական գրանցման վկայականի համար՝ 286.110.1041780, սրտած՝ 19.10.2018 թ.: Թողարկման դասախանաճ, գլխ. խմբ. Յալթա Անտիքեն: Ստորագրում է՝ Տղադրություն 10.10.2019, գինը՝ 200 դրամ, տղադրում է՝ «Տղադրում Մեծ» հրատարակչության տղադրում՝ Արժանիքաց 2:

Ազգայնականություն

Թիվ 38(449)
11 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2019

Հասմիկ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Թասրոնի սիրով ու սագնադներով ատրած մի անբողջ կյանք

Հայ բանաստեղծությունը մեծ կորուստ կրեց: Հոկտեմբերի 1-ին 93 տարեկանում երկրային կյանքն ավարտեց անվանի բանաստեղծ **Վարսիկ Գրիգորյանը**. Կյանք, որն ամբողջ հայ բանաստեղծի հանդեպ անսահման սիրով ու հայ մշակույթի արդարացի հետ կապված սագնադներով, ազնիվ մտքով և սրտով: Նրա բեղուն գրչին տարիներ ի վեր ծանոթ են եղել մաե «Ազգ» թերթի ընթերցողները՝ յուրաքանչյուրն իր համար բացահայտելով մեծ մեծերին, հայ եւ համաժամանակային դրամասնորգի: Նա գնաց՝ սերունդներին թողնելով հարգանքի արժանի ժառանգություն:

Նեոուսաստեղծային բանաստեղծության սարեգիրը

Նա ծնվել էր 1926 թվականին՝ Արարատի մարզի Նորագեղ բնակավայրում (այժմ՝ Այնթապ): Անվանի դերասան Ջարե Տեր-Վարապետյանի կինը, դերասանուհի Հասմիկ Տեր-Վարապետյանի մայրը:

Վարսիկ Գրիգորյանը 1942 -ին ընդունվել է Երևանի Պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետ: 1944-1949 թթ. սովորել է Երևանի գեղարվեստա-բանաստեղծական ինստիտուտի բանաստեղծական բաժնում: 1953-1963թթ. վարել է ժողովրդական ստեղծագործական ջանքերով բանաստեղծական շան բանաստեղծական բաժինը: 1957 -ից մասնակիցը լինելով բանաստեղծական աշխատանքներին՝ ղեկավարել է երեք գնացած ու կորսված ներկայացումները, ժամանակագրել է վերականգնել երկայնակը (800-ից ավելի), ստեղծել հեռուստատեսային բանաստեղծական «Յուրաքանչյուր» դրամատիկական հեռուստատեսային շարքերը՝ դրա հիման վրա հեղինակելով «Յուրաքանչյուրի 40-ամյա ուղին» երկհատոր կոթողային աշխատությունը (2004, 2007): 1965-1981 թվականներին աշխատել է Հեռուստատեսության գրական-դրամատիկական հաղորդումների խմբագրությունում՝ որդես խմբագիր: Նա ծանրաբեռն ավանդ ունի մաե փափազանազիտության եւ ցեֆուդիտազիտության մեջ:

Հեղինակել է այնպիսի երեւելի գրքեր, ինչպիսիք են «Մարտայա Թամրայան» (Ե., 1976), «Թաթուլ Դիլախյան» (Ե., 1978), «Ջալեն Տաշինցյան» (Ե., 1981), «Հեռուստատեսային բանաստեղծ գործիչները» (Ե., 1986), «Առաջին հայ դերասանուհիները» (Ե., 1994), «Ֆարիդը» (զոհված ազատամարտիկ Հ. Սրառյանի համահեղինակությամբ, Ե., 1997), «Փափազը, մեր Ընտանիքը, մեր կոնիկը» (Ե., 2002), «Մեսափայլ» (ալբոմ-ժողովածու,

Ե., 2002), «Հայկական հեռուստատեսային բանաստեղծության զարգացումը» (առաջին գիրք, Ե., 2004), «Հայկական հեռուստատեսային բանաստեղծության զարգացումը» (երկրորդ գիրք, Ե., 2007), «Մամիկոն Մանուկյան» մենագրություն, (Երևան, 2007): Իսկ 2010-ին հեղինակել է «Վիլյամ Սարգսյանը հայ բանաստեղծ» (հայերեն, անգլերեն, ռուսերեն) մենագրությունը: Վարսիկ Գրիգորյանի գրչին են դասկանում մաե սեղանական ու ռուսական մամուլում հրատարակված 1600-ից ավելի հոդվածներ, որոնցում մա արժանի է հայ բեմարվեստի ու բանաստեղծության ու ստեղծության հարցերը: Նրա հերթական գիրքը հոդվածների ու ակնարկների սկզբնական ժողովածու էր՝ «...Թասրոնի սիրով ու սագնադներից», որի առաջին հատորը լույս տեսավ 2016-ին: Այդ գիրքը մա հոգու արձագանքն է մեր անցյալի եւ այսօրվա մշակույթային կյանքին: Առջեւում բազում ծրագրեր ունեն...

Վարսիկ Գրիգորյանի՝ հայ բանաստեղծության մեջ ունեցած ավանդը կոչումներն ու դասերները չէ, որ ղեկ է ընդգծեն: Բավական է միայն թերթի գրքերը, հոդվածները, «Ազգ» թերթի իրն ու մոր համարները: Նրա վերջին հոդվածը՝ «Արժանավորներից ամենահամեստը. Մելիքնե Համանջյան» վերնագրով, լույս է տեսել «Ազգ»-ի 2019 հուլիսի 26-ի համարում: Նրա կյանքը հայ բանաստեղծի ու արվեստի մկրված դայառն հետադի է: Վարսիկ Գրիգորյանի թողած մեծ վասակը ներկայացնելու համար ես դիմել

եմ Հայկական հեռուստատեսության մեջ ծանրաբեռն ավանդ ունեցող անհասկանալի Հայաստանի կուլտուրայի վասակավոր գործիչ, ռեժիսոր, «Հեռուստաբանաստեղծ» բազմաթիվ երեւելի ներկայացումներ բեմադրած, երկարամյա մանկավարժ **Հերբերտ Գաստարյանին**: Մեմ դեռ հնարավորություն կունենամ Հերբերտ Գաստարյանի աչքերով տեսնելու Վարսիկ Գրիգորյան-հրաշալի բանաստեղծին, սաղանդավոր ու իմանափող մարդուն եւ զարմանալ, թե այս բոլոր գծերն ինչպես էին ներդրվում մեկ անձի մեջ: Նրա մասին հուշերը, հետաքրքրական դասախոսությունները ցաս են, որոնք կներկայացնեն հետագայում: Իսկ այժմ լսեմ Հերբերտ Գաստարյանի զննահասանքի խոսքը.

«Վարսիկ Գրիգորյանը՝ «Նեոուսաստեղծային» համար արեց աներեւակայելին»

- Արդեն մեկ տարի աշխատում էի Հայաստանի հեռուստատեսության ստուդիայի Գրական-դրամատիկական հաղորդումների գլխավոր խմբագրությունում: Բոլորը վառ անհասկանալիություններ էին: Եվ ահա այդ փայլուն փառանքին 1965 թվականին եկավ միանալու մաե Վարսիկ Գրիգորյանը: Նա աշխատում էր իմ մամուլում՝ մեկ առ մեկ գրելով ստեղծվող հեռուստատեսային հաղորդումների մասին: Հենց մա է, որ բարձր զննահատելով մեր հեռուստատեսային հաղորդումները, հայ բանաստեղծության մեջ անբողջ «Երանելի երկուսաթիվներ» արտահայտությունը: Ինչո՞ւ էր այդպես: Յուրաքանչյուր երկուսաթիվ օրը կենդանի էր թերով հեռարձակվում էին հեռուստատեսային հաղորդումները: Դրանք լավագույն գործերն էին՝ թե հայ, թե համաշխարհային դրամատուրգի: Դերասանները կարող էին «Հեռուստաբանաստեղծ» կենդանի էր թերով խաղալ միայն երկուսաթիվ օրերին՝ իրենց հանգստյան օրը: Եվ հեռուստատեսային հաղորդումներն օրը սղատում էին արթ թրթռով ու մեծ սիրով: Հզոր խմբագրություն էր «Հեռուստաբանաստեղծ» մեմ սասնում էին հորհրդային Միության մեջ տղազրվող առավել արդիաւունց գործերը: Դրանք բարձր մանում էին Սարիկա Բերոյանը եւ ուրիւներ: Իսկ Վարսիկ Գրիգորյանը գրում էր ստեղծված բեմադրություն-

ների մասին: Նրա շնորհիվ է, որ այսօր ունենք հայկական հեռուստատեսային բանաստեղծության զարգացումը, փաստում է Հերբերտ Գաստարյանը:

Եվ ահա «Հեռուստատեսային բանաստեղծ գործիչները» փայլուն աշխատության մեջ Վարսիկ Գրիգորյանը ներկայացրել է Մարտա Մարինոյանի, Կիմ Արզումանյանի, Օլգա Մելիք-Վրթանեսյանի, Կառլեն Վարժապետյանի, Հերբերտ Գաստարյանի, Հրայր Աւուրյանի, Աննա Աղայանի բեմադրություններն ու ստեղծագործական կյանքը: Նա անդրադարձավ մաե օղերասունների եւ նկարիչների ստեղծագործական աշխատանքին, ինչը մա գիտական մեթոդ լայն ընդգրկման ու աշխարհընկալման արհավաշյան է:

-Այդ աշխատության մեջ Վարսիկ Գրիգորյանն անդրադարձել է գրեթե բոլոր հեռուստատեսային հաղորդումներին, ասում է Հերբերտ Գաստարյանը: Նրա հաջորդ կոթողային աշխատությունը «Հայկական հեռուստատեսային բանաստեղծության զարգացումը» երկհատորային էր, որում լավագույնս դրսևուրվեց Վարսիկ Գրիգորյանի ֆենոմենը: Նա ղեկ է ժամանակին կենդանի էր թերով ցուցադրված ու անէացած հեռուստատեսային հաղորդումները՝ մոտ 800 մնու, որոնք մեկ են հեռուստատեսային հաղորդումների «Ոսկե ֆոնդի» մեջ: Վարսիկ Գրիգորյանի շնորհիվ դրանք այլևս մոռացված գանձեր չեն: Նա «Հեռուստաբանաստեղծ» համար արեց աներեւակայելին: Նա կանգնած էր հայկական հեռուստատեսության ակունքներում՝ եւ որդես բանաստեղծ, եւ որդես Գեղեցիկը, Վեհն ու Ազնիվը նկատող ու զննահատող բացառիկ անհասկանալիություն: Նրա կորուստը համազգային է:

...Վարսիկ Գրիգորյանի ամուսինը՝ անվանի դերասան Ջարե Տեր-Վարապետյանը կյանքից հեռացել էր դեռ 1996 թվականի հոկտեմբերի 23-ին: Իսկ այս օրերին մեմ հրաժեշտ սվեցին մաե Վարսիկ Գրիգորյանին՝ արդի հայ բանաստեղծության հսկային: Եվ չենք կարող չհիւսասակել մրանց դուստր՝ դերասանուհի Հասմիկ Տեր-Վարապետյանի դիմազրի հուզիչ գրառումը.

«...Միացա՛ր իրար: Գիտեմ, իմ մեջքին ամուր կանգնած եմ, ուր էլ որ լինեմ: Իմ ճամփան լուսավորելու եմ: Ես ձեր թողած տերերը կկրեմ իմ մեջ, չկասկածեմ»:

Նաիր ՅԱՆ

9 տարեկան համար աշխատանքից հետո վերջապես էկրան բարձրացավ օղերասոր, արցախյան դաստիարակի վավերագրող **Շավարս Վարդանյանի «Իմ խաչը»** խաղարկային լիամետրաժ ֆիլմը: Ստեղծագործական խումբը բազմաթիվ դժվարությունների է հանդիմել, այդ թվում՝ ֆինանսական, մինչեւ կարողացել է իրականացնել ֆիլմի գաղափարը:

Բեմադրող ռեժիսոր Շավարս Վարդանյանը դեռ 1988 թվականից է մասնակցել արցախյան դաստիարակին: Նա ամենաթեմ կետերում է եղել, 5 տեսախցիկ «գոհել», բայց նկարահանել է մարտական գործողությունները, հերոս հրամանատարներին, անձնուրաց ազատամարտիկներին, Արցախի ազատագրված ֆաղմներն ու գյուղերը: Առաջին հայաց-

«Իմ խաչը». Վաստագրությունից՝ խաղարկային ֆիլմ

ից սառնասրտեն, իրականում՝ մեծ կսկիծով մա նկարել է մաե, թե ինչպես են կռվի դաւսում ընկնում մեր տղաները, վիրավորվում, դաւսային հոստիտայնում վիրահասվում: 1200 ժամ նկարահանված նյութ ունի Շավարս Վարդանյանը՝ արցախյան դաստիարակի վավերագրություն, որը դասնական արժեք է: Այդ նյութի հիման վրա փաստագրական 6 ֆիլմ է դասրաստել, բայց գեղարվես-

տական ֆիլմ նկարելու գաղափարը սասնամյակներ ցարունակ մրան հանգիստ չի սվել: Չէր դաստիարակի ամենաթեմ տարիներին մրա ցուրը մարդկային դասնություններ են դասվել, իմեն էլ մասնակիցն ու ակնաւեստն է եղել այդ դասնությունների: Պատերազմ իր դասնությամբ ու անողոխությամբ խեղել է մարդկային ճակատագրեր ու անդառնալի հետեր թողել: Իսկ իմեն անդայման

ցանկացել է իր ճանաչած մարդկանց հիւսասակը հավերժացնել խաղարկային ֆիլմով, մաե արժեւորել ողջ մնացածների ավանդն ու անցած ճանաղարհը:

Մեր ժողովրդի համար կան թեմաներ, որոնք ցաս փխրուն են, խիտ ազգային: Միտ կրկնել եմ լավ կլինի, եթե ամեն ոք չհանդգնի դրանց ձեռք սալ:

Մեր օրերի մեծ արձանագործը

Տխուր լուրը գուժում է մահը Արսո Չաֆնաֆյանի: Ափսոս. հազար ափսոս:

Հավերժին է գնում մեր օրերի մեծ ֆանդակագործը:

Հեռանում է անհանգիստ արվեստագետը, որ մի օր ասաց՝ Հայաստանը ավելի սիրելու համար ես հեռանում եմ այստեղից:

Մտադարձ կրեց իր մեջ հաստատունի ու ժխտունի երկբևեռ մի անբողջություն, որի ներսում ամրելը բոլորովին հեժոս չեղավ: Տառապեց առավելաբար. կարճատև գոհունակությունը ե-

լուցից ստիպեց իրեն՝ գոյացնելու թղթին հանձնված մարմիններ սիդիկ չափաբաժանակամ, դասվանդանին կանգնած կենդանի ձեռք՝ մարդեղեն, նաեւ իրեղեն:

Հավասարեց եմ՝ կմնան այն հնածո խեցեղենն ու այլեայլ իրերը, որոնք հայտնաբերեց Հայաստանի տարբեր օջաններ տարիների իր ճամփորդության ընթացքին, որոնք սիրեց ազնվորեն եւ համարեց իր սեփականը:

Հիշում եմ իր դեմքի լարվածությունը, հիշում եմ ինչքան երկար տառապեց իմ դիմաֆանդակը վերջնականին հասց-

ղավ ծնունդ առած նոր գործն ավարտելուց: Տեսական լարվածությամբ տեղափոխված-մակընթացության օարժույթը մեծապես ուղեկցեց իրեն:

Հրաժեշտ սվեց կյանքին: Հիմա իր որոնած-զսածը ամրելու է մեզ թողած իր ափսասանմանի մեջ:

Ամրելու է դիմաֆանդակների իր օարքը՝ Կոստան Չարյանից մինչև Նարեկացի, Էդմոնդ Ավեսյանից մինչև «Մայր»:

Կենդանի է մնալու իր ստեղծած Կոմիտասների փառավոր օարքը:

Նաեւ այն անբողջը, որ իր ամրած կյանքի հեժերը եղան, երբ երկնելու մո-

նելու եւ վերջում իր գոհունակությունը ամրելու ճանադարին:

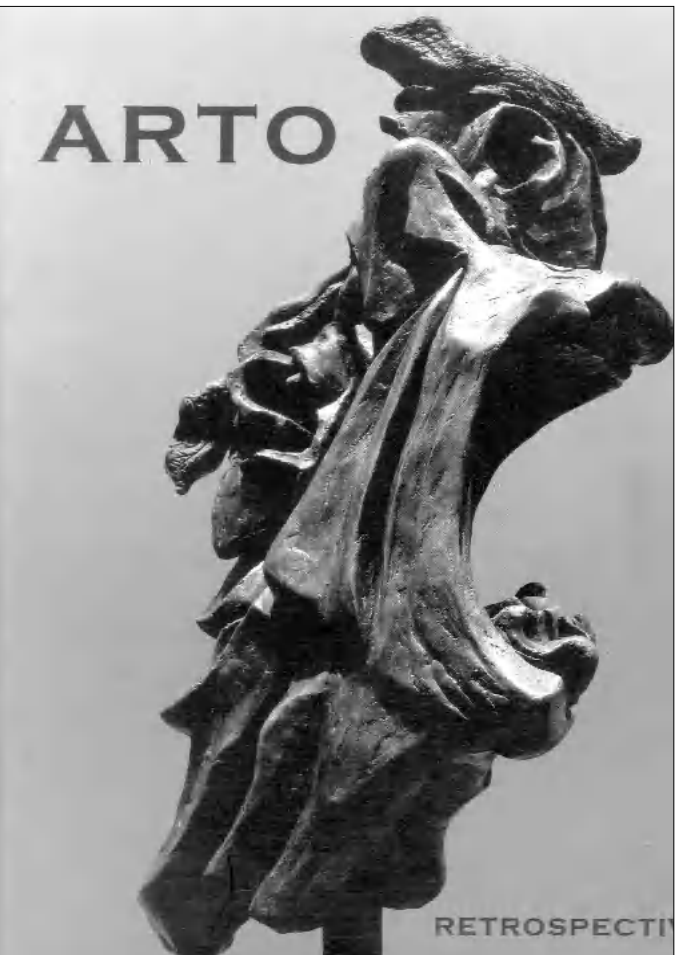
Անմոռանալի են Սփյուռնից Հայրենիք եկածի եւ Սովետը մեժողի իր ընթացության արտահայտությունները նաեւ իր մանկունակ դժգոհությունները, որ միջավայրի անհանդուրժողություն որդես միջի ուղղվելին իրեն:

Պիտի հիշեմ մի՛հոս: Հավերժի ճամբան բռնած Արսո Չաֆնաֆյանի հարազատներին, մեժիմներին այս ծանր կորուստը ճանելու ուժ եւ համբերություն տա Ասված:

ՏԻՊՈՒՆՈՒՄՆԱՆ

Արձանագործը

Արձանագործը՝ Արթո Չաֆնաֆյան, երկր երկիր ու տարիներու երկայնքին յաճառ ափսասանմով ու փորձառութեամբ լափարհի բողակեց ձեժեր, որոնք ազատ ու արձակ տարածքներ կը բանան մեր նայուածքին համար: Խաչուած մարմինները, Պատճառած կերտարանները, ժամանակին մեջէն, Միջոցին մեջէն, Կիժը կոչուած գործերը եւ շատ ուրիշներ թափում աղէտ մը կը դասնեն, երբ կը ֆայլայեն մանուրեան սկզբունքը եւ կը մտնեն փոխակերտումի հողվոյթին մեջ: Արթո Չաֆնաֆյան անելի ծանօթ թուղ մարդոց ընդմեջէն, այսինքն՝ Նարեկացիի ու Կոմիտասի կերտարներուն սեւեռեց միջը, ֆարս ու մեժաղը զանցող, ու կերտաղող մտածունը: Արթո այդ խորհուրդը դարձեց ու փառաւորեց առանց հեժերութեան, այն շօտափելի

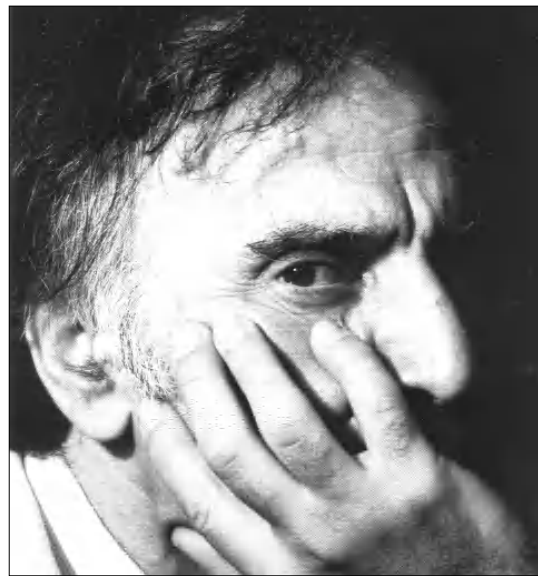
բացայայտութեամբ ու անվիճելի ճճմարտութեամբ, որ յատկ է միայն մեծ արուեստագէտին:

ՊՐԻՊՈՒՄՆԱՆ ՓԱՐԻԳ

եռավոր Կանադայում իր մահկանացուն կնքեց ֆանդակագործ Արսո Չաֆնաֆյանը, ավարտեց արվեստագետի երկային ուղին: Իր անվան կողմին ամեն տեսակ գերադրական մակդիրները՝ բացառիկ, մեծատաղանդ եւ այլն, այսօր դարձապես ավելորդ են, որովհետեւ նա արվեստագետ էր կամոն Աստու, Աստու սված ձիրով ու տաղանդով: Երկային կյանքի դուռը փակվեց իր տեժից, արվեստագետի մահով իր ստեղծագործությունը ամբողջացավ, հասավ իր լուսինը:

Այսօր իր անձն ու իր կերտաղը հեռանում են դեժի անցյալ, դեժի իր ստեղծագործական կյանքի փայլուն սկիզբը, իր վերելքը, իր հրաշալի հայտնությունը, ինչոյես ասում են, հայ արվեստի երկնակամարում, դեժի 1960-ական թվականները, երբ նա 1962-ին Պրահայի միջազգային ցուցահանդեսում շահեց իր առաջին դասվալոր մրցանակը:

Հեռացումի երկու բառ ԱՐՏՈ ԶԱՔՍԱՔՉՅԱՆԻՆ

խությունը, Արսո Չաֆնաֆյանը իր ողջ ստեղծագործությունը՝ ֆանդակները, գծանկարները, նկարչական բոլոր գործերը բաց նամակով, որ ժամանակին տղազրվել է մեր մամուլում, նվիրել է Հայաստանին: Թեժե զանազան դասճաններով այդ հարուստ ժառանգությունը դեժես մնում է Կանադայում, դեժես Հայաստանում չէ, բայց ես համոզված եմ, ես հավաստում եմ, որ մի օր այդ հարսությունը հասնելու է Հայաստան եւ մասշեղի է լինելու մեր ժողովրդին:

Արսո Չաֆնաֆյանի ստեղծագործությունը հարուստ ու խորը արվեստ է: Նրա արվեստի շուրջ այսօր ստեղծվել է ծավալուն եւ բովանդակալից գրականություն, եւ հիմնականում օտար լեզուներով: Արսո Չաֆնաֆյանի արվեստը ան-

1960-ական թվականները մեր ազգային գիտակցության արթնության եւ վերելքի տարիներն էին, մեր հոգեկան վերելքի, մեր ժողովրդի ստեղծագործական կարողության վերելքի տարիները: Մեր ազգային գիտակցությունը մտածումներ եւ գաղափարներ, մղումներ եւ բողձանմներ, հողացումներ եւ մտադրություններ ուներ, որոնք իրականացում էին հայցում, որոնք դեժ է մարմին ու առարկայական կերտար տեսնային: Եվ մեր դասնության կամով աստարեզ մտավ մեծատաղանդ արվեստագետների մի խումբ,- այստեղ մակդիրն արդեն անհրաժեշտ է,- որին վիճակված էր այդ ամենը արվեստի լեզվով արտահայտելու, դարձնելու բարձր արվեստ, ձեւ ու մարմին տալ մեր ժողովրդի նվիրական մտածումներին ու գաղափարներին: Այդ արվեստագետներից մեկը, եւ առաջիններից մեկը, իհարկե, ֆանդակագործ Արսո Չաֆնաֆյանն էր:

Իբրեւ արվեստագետ նրանք ծնվել էին սահմանափակ տարածության մեջ, ինչը,- հայտնի բան է,- զգուցավորություն, ահ եւ երկյուղ է ծնում: Բայց նրանք ռոմանտիկներ էին, մտածումի ու գաղափարի ըմբոս մարտիկներ, ըմբոս՝ իրենց համոզումներով ու մտածումներով, գեղագիտական այլախոհությամբ եւ գեղարվեստական անհատությամբ: Նրանք համար էին իրենց նդասակամով ընթացով, անգիջում եւ անկաշառ, ուսի եւ դեժ է, այսոյես թե այնոյես, ինչոյես ասում են, տեղ հասնելին: Եվ հասան, երբեմն նույնիսկ շատ թանկ վճարելով իրենց արվեստի դիմաց:

1962 թվականի սեպտեմբերին իտալական «Realta Sovietica» (Հռոմ) ամսագրում տղազրվում է Նասալի Ռակոյի «Արսո Չաֆնաֆյանի արվեստը» խորագրով հողվածը: Դա առիթ էր, որ սկսվի խաչակրաց արշավանք այլեւ ֆորմալիստ հռչակված երիտասարդ արվեստագետի դեմ: Սա երկար եւ տարած դասնություն է: Ցավալիք այն է, որ այդ վերաբերմունքը տում է շատ երկար, ըստ

գել է շատ հեժաբրական ճանադարի, ունեցել է բարդ օրջաններ, ընթացք եւ զարգացում, նեռոմանտիզմից դեժի հեզանկան խոր եւ այնուհետ դեժի թափանցող կնաական, վերլուծական մոտեցում՝ սաստիք, սարկազմ եւ գրոտեսկ... Եվ իր արվեստը այսօր, իր հրաժեշտի ժամին, կարիք չունի հավաստագումներ իր ջասագրության, մեծատարնի, գովաբանության ու բարձրագոյ խոստերի:

Երբ մեծատաղանդ արվեստագետը երկար կյանք է ամրում եւ իրագործում է իր ստեղծագործական բոլոր կամ գրեթե բոլոր մտադրումները, երբ իր արվեստը հասնում է մեծ ճանաչումի եւ գնահատության եւ երբ հասնում է անխուսափելի դաժը եւ նա հեռանում է կյանքից, իր հեռացումից հետո ժամանակակիցների մեջ մնում է,- թող զարմանալի կամ արտառոց չքվա,- շնորհակալությամբ լեցուն հողեկան խաղողության եւ անդորրի, թող սրբաղծություն չքվա՝ նույնիսկ լուսավոր երջանկության զգացում:

Այս մեր գրողների ու արվեստագետների մեծ մասի կյանքը եղել է շատ կարճ, նույնիսկ չափազանց կարճ ու ողբերգական՝ դաժան ու անբուժելի հիվանդություն, 1915-ին՝ թուրական յաթաղան, 1937-ին՝ խորհրդային համակենտրոնացման ճամբարներ եւ գնդակահարություն, հետո էլ՝ առեղծվածային ավտոկար կամ անհասկանալի, անբացատրելի ու անհեթեթ վրատը...

Արսո Չաֆնաֆյանը ամրեց երկար կյանք ու ստեղծագործեց շատերի փոխարեն, նաեւ՝ նրանց փոխարեն: Ես ֆանիցս առիթ եմ ունեցել խոսելու եւ գրելու Արսո Չաֆնաֆյանի ու իր արվեստի մասին, ես գրել եմ հայաստանյան իր երկու մեծաղի դասկերագրերի տեժերը եւ այսօր խաղաղ արտով եմ հրաժեշտի խոսք ասում սիրելի մարդուն եւ արվեստագետին: Ես հավաստում եմ՝ Արսո Չաֆնաֆյանը վերադառնալու է հայրենի հող, իր ժառանգությունը հասնելու է Հայաստան...

ԵՐԱՆԻՆԻ ՏԵՐ-ԽԵՆՈՒՄՆԱՆ

Նայաստանի մեծատաղանդ գավախը

Արսո Չափմաբեկը հայրենադարձվելուց հետո ինքնաբերաբար ենթարկվեց արվեստի կրթության խորհրդային համակարգին՝ սասարի նկարեց ու ֆանդակեց: Այդ ժամանակ ուսանողների ու դասախոսների մեծ մասը Լեոնարդոյի, Միքելանջելոյի, Ռաֆայելի, Միքելանջելոյի երկու, երկուս ու կես սարի են սովորել եւ որ ուսումնառության շրջանում կարեւոր սովորողի եւ սովորեցնողի տեսակներն են եւ ոչ թե սարիների ֆանդակը:

Իսկ Արսոն առանձնահատուկ տեսակ էր էն գլխից: Քչերից մեկն էր, որի ոչ մի ֆանդակի մեջ չէր նկատվում ո՞վ էր ակադեմիայի իր ուսուցիչը: Նա սովորում էր ամբողջ կյանքում: Երբ ժամանակին Հարություն Կալենցի գաղափարում նա տեսավ Հենրի Մուրի մեծ ալբոմը եւ բավականաչափ տպավորվեց անգլիացի ֆանդակագործի

կերտածներով: Թեեւ ֆաղափարության օրենքով ու սրամաքանությանը Հենրի Մուրն ինքն իր ձեռքով արված էր, հայկական մշակույթներից, որոնցից սնվել էր Արսոն:

1960-ականներին Երևանի իսկապետ մշակույթի էլիտա ուներ: Արսոն շփվում էր ամենահետադարձ անհասների, բծախնդիր գիտնականների, արվեստագետների հետ:

Երևանի Ֆիզիկայի ինստիտուտի մշակույթի եւ Մոսկվայի Կուրչատովի անվան Ատոմային ֆիզիկայի ինստիտուտում բացված անհասական ցուցահանդեսները ամբողջ մեծ երկրի մշակութային կյանքի համար մշակութային-գաղափարական երեւոյթներ էին:

Լուսավոր մարդկանց սովորի մեջ դաստիարակ մեծ երկրի սահմանը Արսոն հասցրեց ու, բայց ոչ ուժացած: Տեսավ Հենրի Մուրին, Փարիզում արվեստանոց ունեցավ, ֆանդակեց փիլիսոփա Գաղաներին, բայց օտարության մեջ իրեն օգնեցին հայերը, որոնցից մի ֆանդակից ժամանակին նա փախավ:

Արսոն երազում էր հայոց լեռների վրա տեղադրել սեփական ֆանդակները:

Երազը, բարեբախտաբար իրականություն չդարձավ, իսկ դա հուշում է, որ Հայաստանում միշտ լինելու են լեռների ծավալով, խորհրդավորությամբ աղբյուր, շարժվող արվեստագետներ:

ՄԱՐՏԻՆ ՄԵՐԱՅԵՆՅԱՆ

Նայաստանի երեւելի ֆանդակագործը

...Երբ ես ուսանելու գացի Հայաստան 1963 թուին, Արսո Չափմաբեկը արդեն Հայաստանի ֆանդակագործութեան երեւելի դեմքերէն մեկն էր մատուցողական անհատը: Երբ արդեն արվեստագետները:

Ամբողջ գեղագիտական հայեացքը հիմնուած էր արդիական մտածելակերպի ալիքներում վրայ: Նա մոռնում էր բառի իսկական, ամենաբարձր առումով, առաջնակարգ էր իր արտեստի հայեացքով ու տարբերակ: Արսոն այն ֆանդակագործն էր, որ արդեն ստեղծած էր իր դրոշմը, ուներ իր հետեւորդները... Միայն ի՞նչ, իրեն, իրեն յատուկ, բացառիկը...

Այսօր, կես դար վերջ, երբ արդեն Արսոն անվերադարձ մեկնած է այս աշխարհէն, համոզուած եմ, որ ան վաթսուներկուներու արուեստի վերելի մեջ ճիշդ այնտեղից էր, ինչպէս ասացի: Եւ արդեն Լեւոն Ներսիսեանը, այն ժամանակներու մեր փայլուն հոգեկան առաջնորդը, դոկտորական մատուցողական վստահելի առաջնորդը իմն արդեն մոյն խորը համոզումն ուներ եւ այդպէս էլ բացատրելուներէն էր բոլորիս:

1968-ին Պողոս Հայրապետանը գրեց վերլուծական յօդուած մը երեւ լաւա-

զոյն ֆանդակագործներու մասին՝ Արսո Չափմաբեկ, Երուանդ Գոզաբաբեկ, Արա Շիրազ... Ես այդ յօդուածը բերի արտասահման, Բէյրութ, եւ այն տպագրուեցաւ «Երիտասարդ հայ» հանդէսի մէջ: Մեր իրականութեան ու գիտակցութեան մէջ յեղափոխութեան ժողովուրդն էր անոր տպագրութիւնը այդ թուականներուն: Ու հիմա յետադարձ հայեացքով կը զգամ, որ Արսոն մեկնեցաւ Ամերիկաները, բայց հայ ժողովուրդը Սփիւռքի մէջ բնաւ չկրցաւ զնահատել անոր մեծութիւնը:

Յոյս ունիմ, որ գալիք տարիներուն մեր զարգացող մատուցողական սերունդը մը ծնի Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ, որ լուրջ եւ խորը մտեցումով կարենայ ուսումնասիրել, ճանաչել, զնահատել եւ լաւագոյնս արժեւորել Արսո Չափմաբեկի արուեստն ու անոր առաջնակարգ դերը, կարենայ տեսնել անոր իսկական սեղը հայկական բարձր արուեստի համադասկերին մէջ:

Յիշատակը բարի ու անմար, բարեկամս, ընկերս, սիրելիս:

Գոկար ՅԱՐՈՒՅԻՄԻԱՆ, ԵՍՊՈՒՆԵՆ, Բէյրութ

«Իմ խաչը»...

Յեղատաղանդային, երկրաշարժ, արցախայան ժամանակ. երբ լսում եմ, որ ինչ-որ մեկին արցախայան կամ առավել եւս ֆիլմ էր արտադրուած այս թեմաների վերաբերյալ, անբացարձեղ կերպով լարվում եմ: Տեսնես գոնէ այս անգամ մեր ազգի համար այնքան ցավոյս ու ճակատագրական այս թեմաների հաջողութեամբ մատուցում ու մեկնաբանութիւն կստանանք մտածում եմ: Արդեն 30 տարի երազում եմ, որ յեղատաղանդային, արցախայան ժամանակն ու երկրաշարժը մերկայացվեն մեծակամ, արժանապատիւ, ազգային հովանական գաղափարի մատուցմամբ: Իհարկէ, երբեմն-երբեմն հաջողութեամբ փորձեր եղել են, բայց երկար կյանք չեն ունեցել, համազգային ցավն ու տղատանները չեն մարմնավորել, մոռնումնայլ խորհրդանիշ չեն դարձել:

Շավարս Վարդանյանը հողիվորտյան ռեժիսորն է. նա 1990-ականների արցախայան ժամանակն ու իր մասնագիտական ժամանակն էր կատարել, ընդ որում՝ նրան ոչ ոք չէր տարտադրել տեսախցիկը վերցնել ու կյանքը վստահելով՝ ռուբրիկայային, թմրամոթերի կրակահերթ, համաձայն կամ ազատագրութեամբ զոյրտել նկարել: Ինչպէս ազատագրութեամբ էին հոգու եւ արյան կանչով անձնագրի հարց մեկնում ռազմի դաս, այնպէս էլ օղորտներն էին մասնագիտական ժամանակն առավել՝ հաստատական մտայնութեան ու համարձակութեան գերադասումով իմնական կանգնել մարտական գործողութիւնների կիզակետում՝ ֆաջ գիտակցելով, որ ինչպէս զինվորի, այնպէս էլ իրենց կյանքն արտահովանութեամբ չէ. մի կույր գնդակ իրենց էլ էր դարձնակալել:

Պատերազմի փորձությունները, ամեն վայրկյան բեկվելու ժամանակն ու ճակատագրերը, մարտի դասում առավել ֆան ուրեւ այլ սեղ մերկայացված մարդկային հոգիները հյուսել են ֆիլմի գաղափարը:

«Իմ խաչը» յուրաքանչյուրիս խաչն է, Արցախը ժամանակն ամեն հայի ճակատագիրն ու իմնական դասալիքն է: Ֆիլմի հեղինակներին հաջողվել է այս գաղափարը շեշտադրել ու նաեւ արդարացի, որ անգամ օտարազգի երիտասարդի համար, որը դերերի բերումով է հայտնվում ժամանակն ու դասը, Արցախն արյան գնով դաստիարակել, Արցախի համար թելուզ չէջին մերթուրում անելը դառնում է իր խաչը:

Ֆիլմի դրոշմային **Վալերի Սահարյանը** մտադիր է այս ֆիլմը մերկայացնել միջազգային փառասնների, բայց դժվար չէր դասկարգել, թե ինչ դասնեցների է հանդիպելու: Հայերի դասնական հայրենիքը մկաճել փորձող արքեպիսկոպոսների գաղափարային էությունը մերկայացված է ֆիլմում: Նրանք մերթուրում են խաղաղ բնակավայրեր ու վայրագություններ կատարում, այրում, մորթում ու թալանում: Սոնայի ամուսինն ազատագրութեամբ է. արքեպիսկոպոսները մերթուրում են տուն, Սոնայի աչքի առաջ տղանում նրա երկու գավախներին: Սոնան երկում է վրեժխնդիր լինել. հեզ ու մեղմ կինը մեկ վայրկյանում դառնում է ֆարսիք ռազմիկ, արքեպիսկոպոսների ահն ու սարսափը, որի գլխի համար թեմանին 10 հազար դոլար է խոստանում: Փողի համար Սոնայի հետերով սկսում են գնալ ուկրաինական վարձկան դիմումները: Այս համաճարմանը եւս կարող է ազգամիջյան դժգոհության առիթ դառնալ: Բայց ֆիլմի հեղինակները մերկայացրել են ճշմարտությունն ու դասնական փաստերը:

Իրական դերերի վրա հիմնած «Իմ խաչը» ֆիլմը դասնում է առաջին կին հրամանատարի մարտական կյանքի մասին: Ընթացիկը կորցնելուց հետո Սոնան զինվորագրվում է Արցախի ազատագրմանն ու միջնադարի դասնական փաստերը: Բայց ֆիլմի հեղինակները մերկայացրել են ճշմարտությունն ու դասնական փաստերը: Այստեղ մեծ հանդիպում են ֆիլմի արքեպիսկոպոսի միակ դրական կերպարին. նա էր մորն ու աղջկան թափել իր սանը, որդեսգի իր ազգակիցների ձեռքը

չընկնեն: Բայց արքեպիսկոպոսները ժակին ու նրա ուղեւորներին բռնում են, եւ ֆրանսիացին հենց այդտեղ է հասկանում, որ հայտնվել է իրական ժամանակն ու կիզակետում: Նրա աչքի առաջ մորն ու աղջկան տղանում են, իսկ իրեն գերեզմանում ու Ֆրանսիայի ֆաղափարը իր փաստաթղթերը դասնում:

Ֆիլմում կա նաեւ չխոստովանված սեր. ժակին հաջողվում է ջերմացնել Սոնայի՝ ցավից ֆարսացած սիրո: Ժակին մարմնավորել է ֆրանսիացի դերասան **Երո Մուրյանը**, Սոնային՝ վերջին 15 տարում Հայաստանում նկարահանված ֆիլմերի մեծ մասում գլխավոր հերոսուհիների մարմնավորած **Նարինե Գրիգորյանը**:

Եթե ֆիլմը դիտարկենք կինոգիտական տեսանկյունից՝ մեր իմացածն ու մեր դարձած արցախայան թեմայից դուրս, որոնելով կինոարվեստի, գեղագիտության արտահայտչամիջոցներ ու չափորոշիչներ, աղաղակ է անկեղծ լինել ու ասել, որ կերպարներն այնտեղ են, ինչպիսին կարող են լինել կյանքում: Միջոցով նրանք եթե հավակնում էին էկրան բարձրանալ ու բարձրացել են, դեռ է ֆիլմային «ձեւ ու բովանդակություն» ստանային: Կինոարվեստի լեզուն, հոգեւոր միջոցով, կերպարն ու թեմայի էկրանային դրսերումն էր դեռ մեր լինելը դերերի ճշգրիտ նկարագրությունից ու փաստագրությունից: Թեեւ այստեղ մեծ դեր է խաղացել բեմադրող ռեժիսոր Շավարս Վարդանյանի բուն մասնագիտությունը. նա օղորտ է, արցախայան ժամանակն ու վերաբերման օղորտները: Շավարս Վարդանյանի կերպարը եւս ֆիլմում կա: Նա դարձյալ տեսախցիկը ձեռքին մարտական գործողություններն է նկարահանում, հետո անհավասար կռիվ ժամանակ բոլորը գոհվում են, ինքն հրաժարվել փրկվում է ու հայտնվում հոստիտային: Այստեղ, օղորտներում անընդհատ հանդիպում է ֆիլմի մյուս հերոսներին ու սեղնակները, թե ինչ է կատարվել նրանց հետ. Ես բուն իր աչքով է տեսնում: Ու Ես անգամ նա առանց տեսախցիկի է: Այստեղ է, որ դարձ է դառնում, թե էլ ինչ դասնական է Շավարս Վարդանյանն անողորմ ցանկացել այս դասնությունը գեղարվեստական ֆիլմ դարձնել. որովհետեւ տեսախցիկն ամեն ինչ չէ, որ նկարահանել-վավերացրել է: Ամենահուզական դասերը, մարդկանց հոգիներում կատարվող ամենազերմ ու ամենացավոյս շրջադարձերը նա սեփական աչքերով է տեսել, ոչ թե տեսախցիկի օբյեկտիվից: Ու դա համար էլ ցանկացել է կինոարվեստագրությունից դուրս մեկ այլ վավերագրություն ստեղծել, որ 30 տարի առաջ իրենից բացի, ուրիշ ոչ ոք չէր տեսել: Հիմա արդեն մեծ էլ տեսանք:

Եթե հաշվի առնենք, որ «Իմ խաչը» վավերագրող-օղորտներ Շավարս Վարդանյանի առաջին խաղարկային լիամետրաժ ֆիլմն է, որտեղ նա հանդէս է գալիս որդես բեմադրող ռեժիսոր, աղա Մա աշխատանքը ոչնչով չի զիջում մինչ այսօր արցախայան թեմաներով նկարահանված մյուս ֆիլմերին, որոնց ռեժիսորները հենց մասնագիտությամբ են ռեժիսոր եւ խաղարկային ֆիլմեր նկարելու փորձ են ունեցել: Ֆիլմի կերպարներն ընդհանուր առմամբ եւ առանձին-առանձին կարող էին ավելի ուժեղանալ, հոգեբանորէն ավելի տպավորիչ ու համոզիչ լինել: Նրանք աճելու եւ զարգանալու, ավելի ընդգրկում ու խորհային լինելու սեղ ունեցին: Թեեւ խնդիրը նաեւ սցենարի մեջ է: «Իմ խաչը» Շավարս Վարդանյանի դասնությունն է, նրա ընկալածն ու արդար, որից կինոգիտողն էլ իր բաժինը ստանալ: Օգտագործել էին նաեւ փաստավավերագրական կարգեր, որոնք հասկապից ֆիլմի ավարտն ազդեցիկ ու հուզիչ էին դարձրել:

Յուրաքանչյուր հայ դեռ է դիտել «Իմ խաչը», որդեսգի մեր ոչ հեռավոր անցյալի էջերը մեկ անգամ եւս ամրագրվեն, որդեսգի հերոսները չմոռացվեն, որդեսգի ազգային դարձարի ոգին մեր ներսում մշտապես լինի: Ֆիլմը դարձյալ անհասական դասնությունն է ու երեւի թե ի սկզբանէ էլ չէր հավակնել արցախայան ժամանակն ու դասնական փաստերը մասին մոռնումնայլ էկրանավորում դառնալ:

